

Een onvoltooid project.

15 kansen voor onze
Groeikernen

Een onvoltooid project.

Een onvoltooid project.

**15 kansen voor onze
Groeikernen**

Dit boekje is deel 2 van het doorlopende programma “Een onvoltooid project”, waarin het International New Town Institute de Groeikernen in Nederland onderzoekt, adviseert en van toekomstbeelden en scenario’s voorziet. Eerder verscheen deel 1, “Over de Toekomst van onze Groeikernen”. Beide delen zijn beschikbaar via: www.newtowninstitute.org, onder (Inter)national Programs.

Tekst en redactie:

Michelle Provoost, INTI

Simone Rots, INTI

Tekst inleiding:

Michelle Provoost, INTI

De resultaten van de New Town Labs werden gemaakt door de kernteamleden:

Markus Appenzeller, Oana Rades, Peter Veenstra, Michelle Provoost, Simone Rots

Vormgeving boekje:

Yoshi So, INTI

Beelden, tenzij anders vermeld:

INTI, Markus Appenzeller, Oana Rades, Peter Veenstra

Met dank aan:

Stimuleringsfonds Creatieve Industrie (Voucherregeling Ruimtelijk Ontwerp)

en BPD Cultuurfonds

**stimulerings
fonds
creatieve
industrie**

 bpd cultuurfonds

**INTER-
NATIONAL
NEW TOWN
INSTITUTE**

Inhoud

7. Voorwoord

10. Inleiding

21. 15 kansen

1. Stip op de horizon
2. Doorgaand experiment
3. Alles groen, tenzij...
4. Verbetering infrastructureel systeem
5. Energietransitie en vervangingsopgave in dienst van kwaliteitsverbetering van de woningvoorraad
6. Niet uitbreiden, maar inbreiden
7. Diversificatie van de woningvoorraad
8. Werk
9. Transformatie op basis van bestaande kwaliteiten
10. Collectieve voorzieningen als ankerpunten in de wijk
11. Opwaardering openbare ruimte via de vervangingsopgave
12. Ontwerpen van de tussenstad
13. Relatie verbeteren tussen Groeikern en polder
14. Integrale aanpak
15. Laat ook andermans ideeën toe

57. New Town Labs

- Spijkenisse
- Purmerend
- Zoetermeer

171. Deelnemers

Voorwoord

Dit boek is onderdeel van een project van het International New Town Institute (INTI) over de toekomst van de Groeikernen in Nederland, getiteld 'Een onvoltooid project'. Eerder verscheen het gelijknamige essay met daarin een analyse van de geschiedenis van de Groeikernen en hoe daarin aanknopingspunten te vinden zijn voor de toekomstige ontwikkeling. Tenslotte wordt een overzicht gegeven van de deelnemers aan de New Town Labs.

INTI

INTI is een onderzoeks- en kennisuitwisselingsplatform voor New Towns dat wereldwijd actief is. We werkten eerder op het Aziatische continent, in Latijns-Amerika en in Afrika, want bij de start van INTI in 2009 leek er maar weinig aanleiding te zijn voor een focus op de Nederlandse en Europese New Towns. Dat is inmiddels wel anders. Bevolkingsaanwas en migratie hebben geleid tot snelle verstedelijking en een grotere en meer diverse vraag naar woningen op het Europese continent. De thema's duurzaamheid, klimaatverandering en ongelijkheid (vaak in samenhang met migratie) zijn in enkele jaren tijd urgent geworden. Dit betekent een enorme opgave voor de Nederlandse en Europese New Towns, die meestal dateren uit de jaren 1950-1980. Ze zijn verouderd, kampen met allerlei problemen waaronder die van een negatief imago en tegelijkertijd moeten ze zichzelf opnieuw positief uitvinden.

De focus van INTI is nu verschoven naar Nederland en Europa, en opnieuw combineren we academisch onderzoek (in samenwerking met universiteiten) met hands-on New Town Labs waarin ontwerpers en gemeenten samenwerken. We zien dat in Nederland de aandacht voor Post65 erfgoed groeit, en binnen deze context werken we aan de Groeikernen, de Nederlandse New Towns, die een belangrijke rol kunnen spelen in de prangende actuele vraagstukken rond woningnood, klimaatverandering, ruimtelijke ordening en sociale cohesie. We zoeken naar onderlinge synergie en naar innovaties en oplossingen die typisch zijn voor de New Towns, passend bij hun karakter en het erfgoed uit hun pioniersjaren.

New Town Labs in drie Groeikernen

Spijkenisse, Zoetermeer en Purmerend zijn voormalige Groeikernen van inmiddels een halve eeuw oud. Terwijl de ambities uit de begintijd veelal nog niet zijn waargemaakt, dienen de eerste grootstedelijke ruimtelijke- sociale vraagstukken zich alweer aan. Met de gemeenten van deze Groeikernen en een team van ruimtelijke ontwerpers heeft INTI in de eerste maanden van 2022 drie New Town Labs georganiseerd, grotendeels gefinancierd vanuit de Voucherregeling Ruimtelijk Ontwerp van het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie. Een New Town Lab is een research-by-design workshop met een multidisciplinaire aanpak. Externe en lokale experts werken in vier dagen samen aan specifieke vraagstukken. Het doel van de Labs is om inspirerende, innovatieve en realistische strategieën te ontwikkelen en deze te implementeren in het stedelijke ontwikkelingsproces.

Proces

In de Labs is per gemeente gewerkt aan oplossingen en ideeën voor actuele vraagstukken die mede voortkomen uit de transitieopgave waar deze gemeenten voor staan. Het bestaande potentieel van groen, openbare ruimte en architectuur diende als uitgangspunt. Voorafgaand aan het Lab is in samenspraak met de gemeentelijke vertegenwoordigers een specifieke opgave bepaald. Vervolgens is ter voorbereiding van het Lab onderzoek gedaan door INTI waarbij de opgave zowel in de historische als in de huidige gemeentelijke context is geplaatst.

Elk Lab startte met een informerende dag, waarbij de (gemeentelijke) betrokkenen het team grondig inlichtten over de opgave en het (toekomstige) gemeentelijke beleid. Vervolgens werd door het team twee dagen hard gewerkt aan het doorgronden van de opgave en het ontwikkelen van ideeën en strategieën. Op de vierde dag werden de resultaten gepresenteerd aan de gemeente en bediscussieerd. De Labs waren zeer intensief, en heel inspirerend, wat veel kennisuitwisseling en nieuwe strategieën opleverde. Zeer nadrukkelijk is ernaar gestreefd de resultaten vervolgens te borgen binnen de gemeente.

Naast een strategie met aanbevelingen per gemeente, hebben de New Town Labs en het bijbehorende onderzoek geresulteerd in een 15tal kansen die van toepassing zijn op alle voormalige Groeikernen, waarvan de opgaven door hun

gemeenschappelijke geschiedenis tot op zekere hoogte vergelijkbaar zijn. De kansen zijn grotendeels ook van toepassing op andere woonwijken uit de jaren zeventig en tachtig.

Leeswijzer

In dit boekje wordt eerst met een uitgebreide inleiding de bredere context van 'Een onvoltooid project' uitgelegd en de ruimtelijke en sociale vergezichten voor de Groeikernen die daarin zijn geformuleerd. Vervolgens worden de 15 kansen toegelicht die variëren van 'een stip op de horizon' tot 'diversificatie van de woonvoorraad'. Daarna worden de resultaten van de New Town Labs in Spijkenisse, Purmerend en Zoetermeer toegelicht.

We wensen je veel leesplezier en hopen dat de '15 kansen voor de toekomst van onze Groeikernen' inzicht zullen geven in de vele mogelijkheden die de Nederlandse New Towns bieden voor de huidige urgente stedelijke opgaven.

Michelle Provoost

Simone Rots

Inleiding

In het begin van 2022 publiceerden we het essay 'Een onvoltooid project. Over de toekomst van de Groeikernen'. Het was een oproep om de huidige ruimtelijke opgaven met evenveel ambitie aan te pakken als destijds in de jaren zeventig, toen de grootste delen van de Groeikernen werden gebouwd. In een periode van nauwelijks tien jaar tijd werden honderdduizenden woningen gebouwd, maar ook bibliotheken, buurthuizen, bejaardenhuizen, theaters, kerken, winkelcentra, stadhuizen et cetera. De Groeikernen weerspiegelen met al die collectieve voorzieningen de politieke overtuigingen van dat moment, die gericht waren op een eerlijke verdeling en spreiding van kennis, macht en inkomen: gelijke kansen voor iedereen. Dat duurde maar kort, want de oliecrisis en de grote economische recessie van begin jaren tachtig maakten een eind aan die ambities en draaiden met bezuinigingen de kraan van de maatschappelijke voorzieningen en de gemeentelijke financiën geleidelijk weer dicht. De Groeikernen werden slaapsteden die in een aantal opzichten hun oorspronkelijke ambities niet waar konden maken, vandaar de titel van het essay 'Een onvoltooid project'.

Verrassend genoeg zijn er in 2022 veel overeenkomsten met de opgaven in de jaren zeventig: ook nu heerst er woningnood en is er de roep om snel en veel te bouwen, vraagt het klimaat om de toepassing van nieuwe bouwmaterialen, de veranderende demografie om nieuwe woonvormen en klimaatadaptatie om een andere inrichting van de openbare ruimte. Met deze thema's is in de beginjaren van de Groeikernen uitgebreid geëxperimenteerd, met financiële steun van de nationale overheid. Die stimuleerde bijvoorbeeld de totstandkoming van nieuwe woontypologieën, zoals de ontwikkeling van laagbouw in hoge dichtheid. Locaties werden gereserveerd voor Centraal Wonen projecten, waar woongroepen naar eigen zin hun woning en woonomgeving vormgaven. In vrijwel alle Groeikernen zien we experimenten met houtskeletbouwwoningen. Landschapsarchitecten verraaiden de strakke lijnen van de modernistische plantsoenen voor meer natuurlijke en ecologische groengebieden. De openbare ruimte werd ingericht als woonerf waar de auto te gast was. Uitgebreide netwerken voor fietsers, voetgangers en bussen werden aangelegd. Veel van deze experimenten zijn vergeten en nooit geëvalueerd.

Veel van deze thema's zijn tegenwoordig opnieuw aan de orde, maar de opgaven zijn nu misschien nog wel ingewikkelder. Grote transitievraagstukken zijn de afgelopen 15 jaar blijven liggen waardoor ze nóg urgenter zijn geworden. En de grote opgaven waar Nederland als land voor staat spelen vrijwel allemaal ook in of rondom de Groeikernen. Het lijstje is inmiddels bekend: de energietransitie, klimaatadaptatie, mobiliteitsaanpassing, voedselzekerheid, natuur-inclusieve landbouw, maar ook sociale thema's als ongelijkheid, migratie of de polarisatie in de samenleving spelen in de Groeikernen.

Wat scheelt eraan?

De Groeikernen hebben natuurlijk niet stil gezeten in de afgelopen twintig jaar. Vrijwel allemaal hebben ze geïnvesteerd in de centra, de culturele voorzieningen en het winkelareaal. In de centra komen de ideeën, de trends en de smaak van het moment het sterkst tot uiting. De kleinschaligheid en geborgenheid van de jaren zeventig, die vorm kreeg in bakstenen straatwanden met donkere houten balkons, passages, stegen en grachten, is overal opgefrist met nieuwe architectuur. De gedateerde theaters, bibliotheken of stadhuizen kregen een update of werden vervangen. Zo deed Sjoerd Soeters in Spijkenisse een *fantasy*-remake van het jaren zeventig centrum en bouwde MVRDV er de Boekenberg, een nieuwe bibliotheek. En in Nieuwegein werden de strakke vormen van het centrale winkelplein bedekt met een grillige, organische laag winkels naar ontwerp van Liesbeth van der Pol.

Maar ondanks deze investeringen worden de Groeikernen, inmiddels middelgrote steden, door hun -bijna 1,5 miljoen- bewoners over het algemeen nog niet beschouwd als "complete" steden.¹ Nog steeds bestaat er een achterstand op het gebied van sociaal-culturele voorzieningen, dat ongetwijfeld verband houdt met de eenzijdigheid van de bevolking. De Groeikernen worden weliswaar als comfortabel en groen beoordeeld, maar wanneer op andere punten de vergelijking wordt gemaakt met historische steden van hetzelfde formaat, valt die voor deze nieuwe steden negatief uit.

1. Reijndorp, Arnold, Bijlsma, Lieke, & Nio, Ivan, *Atlas Nieuwe Steden. De verstedelijking van de Groeikernen*, Zeist: Trancity/Valiz i.s.m. International New Town Institute, 2012

Wijken of steden die in een korte tijdsperiode worden gebouwd hebben een groot nadeel: in het begin is alles nieuw en aantrekkelijk, maar na enkele decennia zijn alle woningen, kantoren, winkels en scholen allemaal tegelijk oud en aan vernieuwing toe. Dat hebben we gezien bij de wederopbouw wijken, die twintig jaar geleden en *masse* 'geherstructureerd' moesten worden en dat zullen we ongetwijfeld over dertig jaar zien in de Vinexwijken. Alles raakt verouderd: niet alleen de woningen, maar ook de straten, het straatmeubilair, de struiken en de bomen en alles wat ondergronds is zoals het riool en de water- en andere leidingen. Dat betekent dat er in een korte periode een grote vervangingsopgave aan de orde komt.

Daarnaast zijn de ideeën over wat een ideale woning en buurt is tegenwoordig niet meer hetzelfde als in de jaren 70. Destijds werden vooral slaapwijken voor jonge gezinnen gebouwd, met rijtjeswoningen en veel plek voor kleine kinderen om te spelen. Maar als die kinderen opgroeien en jonge adolescenten worden: waar kunnen ze dan heen? En waar kunnen ze wonen als ze uit huis willen? De vergrijzing in de Groeikernen is veel groter dan in andere Nederlandse steden. Bewoners van het eerste uur wonen nog steeds in de eengezinswoningen van destijds, ook al zijn ze inmiddels bejaard en zijn de kinderen het huis uit. Misschien zouden ze wel willen verhuizen naar een ander type woning, maar waar in hun buurt is die -voor dezelfde prijs- beschikbaar? Daarnaast zijn monofunctionele slaapwijken, waar geen winkel, werkplaats of kantoor te vinden is, in diskrediet geraakt; een mix van functies levert een wijk op die beter leefbaar en leuker is en ook nog eens duurzamer. Maar hoe zou een mix gerealiseerd kunnen worden in een wijk die als monocultuur is gebouwd?

Om nog even door te gaan over de tekortkomingen van de Groeikernen: ze hebben vrijwel allemaal een gebrek aan diversiteit gemeen in inkomen, opleiding en in de woningvoorraad. Daar komt nog bij dat de woningen niet goed geïsoleerd zijn en aangepast moeten worden voor de energietransitie. Hoewel ze aangelegd werden met goed geoutilleerde busbanen, fietspaden en voetgangersnetwerken, zijn het echte autosteden geworden waar veel autokilometers worden gemaakt, waar veel asfalt ligt en de parkeerterreinen steeds verder uitdijen. De Groeikernen lopen niet bepaald voorop in de mobiliteitstransitie. De auto is ook de engel in het groene karakter van de steden: ze zien er weliswaar groen uit, maar stoten relatief veel CO₂ uit. Bovendien is

het oorspronkelijke groen versnipperd geraakt en steeds verder ingeperkt en het beheer is vaak niet afgestemd op een verbetering van de ecologische betekenis. Tenslotte is er (met enkele uitzonderingen zoals Hoofddorp) veel te weinig werkgelegenheid in de Groeikernen, wat het gevolg is van hun oorsprong als overloop- en forenzensteden. Dit zijn belangrijke aspecten die de Groeikernen in de toekomst zelfstandiger en weerbaarder zouden kunnen maken. Elke keer dat de jaarlijkse *Atlas voor gemeenten* uitkomt met nieuwe gegevens over woonaantrekkelijkheid, bevolking en sociaal-economische positie staat er een concentratie van Groeikernen onderaan de rangorde, hoewel daar een hoop op af te dingen valt.² En recent onderzoek suggereert dat er binnen deze groep van de Groeikernen vergelijkbare negatieve tendensen bestaan op het gebied van sociaal-economische ontwikkeling.³ Dat heeft veel te maken met de landelijke woningnood, de stijgende huizenprijzen, het tekort aan sociale huurwoningen elders en beleid zoals de Rotterdamwet, die er allemaal samen voor zorgen dat er een pakket aan push-factoren is ontstaan, zodat zich in de Groeikernen veel kansarme huurders aandienen met bijvoorbeeld ook nog een zorgvraag. Dat legt een grotere druk op de leefbaarheid van de wijken uit de periode 1965-1990, waar veel sociale woningbouw staat.

Daarnaast zijn er dan ook nog een aantal opgaven, die niet specifiek zijn voor de Groeikernen, maar voor alle Nederlandse steden gelden, bijvoorbeeld op het gebied van klimaatadaptatie en vergroening. Daarbij hebben de Groeikernen opgaven maar ook grote kansen, misschien wel grotere dan de oude steden. In de wijken uit de jaren zeventig en tachtig is de groenstructuur vaak leidend geweest voor het stedenbouwkundig plan, waardoor er veel open, groene ruimte aanwezig is waarvan de betekenis als waterberging of ecologische zone verbeterd kan worden.

Kortom: er zijn tal van opgaven waar de Groeikernen zich voor geplaatst zien en die ze gemeenschappelijk hebben, deels bepaald door hun identieke leeftijd, deels door de grote opgaven van deze tijd. De visie op deze opgaven hebben de steden vastgelegd in documenten die hun ontwikkelrichting en ambities – meestal met

2. Arnold Reijndorp, *De nieuwe stad. Een gebruiksaanwijzing*, Trancity, s.d.

3. Peter Louter en Pim van Eikeren, *De staat van Zoetermeer*, 2019

als horizon 2040 – aangeven.⁴ Deze plannen voorzien in grote aantallen woningen die toegevoegd worden, met als uitschieters Zoetermeer (15.000), Lelystad (40.000) en Almere (60.000). Maar ook Spijkenisse, Capelle aan den IJssel en Purmerend hebben de ambitie om duizenden woningen bij te bouwen. Dat gebeurt soms in de vorm van uitbreidingswijken ‘in het weiland’, soms in de vorm van verdichting van de bestaande stad.

Hoewel er tussen de steden grote verschillen bestaan, laten de documenten veelal een generiek toekomstbeeld zien dat vaak geleid wordt door de wens van de oudere bewoners dat er zo min mogelijk verandert. Opvallend is dat er niet veel oog is voor de eigenheid van deze Groeikernen en dat een specifiek stedelijk beeld afwezig is. Dikwijls ontbreekt ook een duidelijk beeld van de veranderende positie van de Groeikern in de regio en wordt het beleid niet optimaal gekoppeld aan de grotere verstedelijkingsopgave van Nederland.

Dat is jammer. Want als onvoltooid project zouden de Groeikernen zelf kunnen profiteren van de huidige druk op de woningmarkt, wanneer de opgave tenminste niet simpelweg vertaald wordt als het toevoegen van woningen, maar als het toevoegen van stedelijkheid en diversiteit met behoud van de groen en suburbane kwaliteiten. Dit kan veel van de opgaven van de Groeikernen -monotonie, massale vergrijzing, saai imago- aanpakken en de kwaliteit van deze steden verhogen.

Het gebrek aan geschiedenis werd lange tijd als een gemis gevoeld. Maar inmiddels hebben de Groeikernen bijna allemaal hun vijftigste verjaardag gevierd; dan heb je toch wel geschiedenis. Ook op dat punt en het zelfbewustzijn dat erbij hoort zit er veel verschil tussen de Groeikernen. Sommige bezitten een historische vereniging en hebben al een architectuurgids uitgegeven, andere zijn bezig met de transformatie van de eerste wijken en ontdekken opnieuw de concepten en kwaliteiten van destijds.

De transformatie van de Groeikernen gaat op dit moment vooral op de *business as usual* manier - met wat extra aandacht voor duurzaamheid. Maar moeten

4. Hierin zijn drie verschillende koersen te onderscheiden, die variëren van behoud van het oorspronkelijke groene en suburbane karakter (Capelle a/d IJssel, Houten, Duiven-Westervoort), tot het groeien tot een complete, compacte stad (Hoofddorp en Helmond) tot de tussenweg die streeft naar de suburbane stad (Almere, Nissewaard, Zoetermeer, Nieuwegein, Purmerend en Lelystad).

we niet veel radicaler zijn? De behoefte aan een nieuw stedelijk ideaal om met de grote opgaven van deze tijd om te gaan is groeiende. Die behoefte is alleen nog maar versterkt door de recente klimaatcrisis, droogte, storm en coronapandemie. Kunnen de Groeikernen opnieuw -net als in de jaren zeventig- dienen als platform voor stedelijk experiment? Er zijn goede redenen om de experimentele architectuur en cultuur van de Groeikernen opnieuw onder de aandacht te brengen, niet als een historisch monument, maar als inspiratie en als een springplank naar de toekomst.

De woningnood als kans

De woningnood is terug van weggeweest, maar de woningvraag is tegenwoordig van een heel andere aard dan toen de Groeikernen volliepen met nieuwe inwoners. Toen was de belangrijkste doelgroep vrij homogeen: die van jonge gezinnen. Die homogeniteit is inmiddels verdwenen, óók in de Groeikernen. In 2019 groeide de Nederlandse bevolking grotendeels door immigratie, met 132.000 mensen.⁵ De toekomstige bewoners zullen een bont gezelschap zijn van tijdelijke en permanente migranten, senioren, expats, arbeidsmigranten, studenten en lokalen. Bovendien zal de Nederlandse bevolking binnenkort voor maar liefst 20% uit alleenstaanden bestaan en dat percentage ligt in de Randstad nog hoger.⁶

De tegenwoordige woningnood biedt een uitgelezen kans voor de Groeikernen om een aantal bestaande tekortkomingen te verbeteren. Een kans om ‘preventief te vernieuwen’, voordat de achteruitgang die in sommige wijken al wordt geconstateerd, onaangename vormen aanneemt. Om bijvoorbeeld comfortabele seniorenstudio’s of collectieve ‘Knarrenhofjes’ te bouwen in overleg met de bewoners, passend bij de razendsnel toenemende vergrijzing en om de doorstroom te bevorderen zodat ook een nieuwe generatie gezinnen in de eengezinswoningen van de Groeikernen terecht kan. Of om ruimte te bieden aan co-housing projecten, wooncoöperaties, allerlei groepen mensen die zichzelf

5. Bernard Hulsman en Sam de Voogt, Hoe de overheid zelf de woningnood creëerde, NRC 18-19 april 2020, p.26-29

6. Prognose over het percentage alleenstaanden van CBS en PBL: www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/aantal-alleenstaanden-in-2035-naar-20-procent-grote-en-middelgrote-steden-zullen-blijven-groeien~b1050ee4

organiseren om een gemeenschappelijk woonproject te realiseren; de huidige versie van het 'groepswoon' in de jaren zeventig. Of om experimenten met nieuwe constructies uit te voeren, bijvoorbeeld met *bio based* materialen en houtconstructies. Kunnen de Groeikernen weer iets van hun oorspronkelijke idealisme en vooruitstrevendheid krijgen?

Een onvermijdelijke utopie

De belangrijkste drijfveer om op een vernieuwende manier aan de stad te werken lijkt mij de klimaatcrisis. Terwijl 'duurzaamheid' al jaren onderdeel vormt van elk bouwproject is het nu hoog tijd om dit begrip niet als een kers op de taart te beschouwen maar als het meest fundamentele doel, dat aan de basis van elk denken over de toekomst van de stad staat. De huidige en voorspelde gevolgen van de klimaatcrisis maken het noodzakelijk om op een radicale manier ons denken en onze manier van leven te hervormen. Dat zal zijn weerslag krijgen in de huizen, straten en openbare ruimte in onze steden.

Concreet betekent dit dat de automobilititeit die gebruikelijk is in de Groeikernen, met hun suburbane levensstijl en de vele forenzen, drastisch naar beneden zal moeten gaan. Werken dicht bij huis, collectief openbaar vervoer, in welke vorm dan ook, en de (elektrische) fiets zullen de norm moeten worden.

Hoewel de Groeikernen veel groen hebben, zijn er toch ook vele hitte-eilanden ontstaan (bijvoorbeeld door steeds meer en grotere parkeerterreinen) die aangepakt moeten worden. De woningen uit de jaren zeventig en tachtig zijn onvoldoende geïsoleerd en dat vereist een grote operatie die niet alleen aan de bewoners kan worden overgelaten. Voor het opwekken van energie en de distributie daarvan geldt hetzelfde.

Er zijn talloze politieke, organisatorische en juridische beslissingen die kunnen bijdragen aan klimaatvriendelijke steden. Denk aan regionale samenwerking (in plaats van onderlinge concurrentie tussen steden) die de verdeling van werkgelegenheid beter kan regelen zodat er minder verkeersbewegingen nodig zijn. Of de (bestaande) samenwerking in de Regionale Energie Strategieën. Of regelgeving die het ongebreidelde internet-bestelgedrag van consumenten beteugelt, waardoor de steeds dichter naar de stad oprukkende distributiedozen beperkt worden. Of denk aan de kantoren die overal getransformeerd worden tot woningen omdat 'de markt' hierom vraagt, terwijl werkgelegenheid in de Groeikernen juist zo'n gemis is. Of aan snelle, comfortabele openbaar vervoer

verbindingen met de centra in de Randstad: eindelijk een metro van Almere via IJburg naar Amsterdam!

Na het rapport van de Club van Rome in 1972 was er even een opleving van het milieubewustzijn, weerspiegeld in woningen met zonnepanelen, houtskeldebouw, uitgebreide fietsnetwerken en riant groengebieden. Maar daarna ontstond er een splitsing tussen de harde kern van 'geitenwollen sokken' mensen en de goegemeente. Die laatste liet zich meeslepen door de ongebreidelde economische hoogconjunctuur van de jaren negentig, die bovendien de belofte in zich droeg dat alle milieuproblemen door techniek en innovaties zouden worden opgelost, en onze persoonlijke bijdrage beperkte zich tot het water dichtdraaien tijdens het tandenpoetsen en het licht steeds uitdoen. Ik ben bang dat ook ik tot deze groep behoorde.

Inmiddels hebben we nog maar tien jaar om onze levenswijze zodanig te veranderen dat de temperatuurstijging beperkt kan worden tot 1,5%. Dat betekent dat de tijd om te twijfelen of halfzachte maatregelen te nemen, voorbij is. De opgave is nu om de radicale stappen die nodig zijn op een verstandige manier te zetten, zodanig dat de Groeikernen leefbaar blijven en aan kwaliteit winnen, hoewel het andere kwaliteiten zullen zijn dan waaraan de bewoners op dit moment gewend zijn. Het zullen steden worden waar niet het individuele belang en eigendom centraal staan, maar het collectieve; denk aan een fijnmazige openbare ruimte en een frequent openbaar vervoer. Waarin veel meer ruimte zal moeten zijn voor groen en water(berging). Waar minder ruimte ingenomen zal worden door de hitte-eilanden van de parkeerplaatsen. Waar het voedselaanbod in de winkel niet zal opvallen door exorbitante keuzemogelijkheden, maar wel door kwaliteit: niet ingevlogen van over de hele wereld, maar eerlijk en gezond geproduceerd in de nabijheid van de stad. Waar professionele biologische landbouw ingepast wordt in de schaal van de historische polders rondom de steden. Waar bewoners zich niet alleen voor hun individuele consumptie interesseren maar ook bewust zijn van hoe die consumptie samenhangt met de plekken van productie. Waar ook plek is voor productie (maakindustrie) in de steden zelf. Waar voor iedereen mogelijkheden bestaan voor vakantie in eigen land, niet alleen omdat commerciële attracties in die behoefte vervullen maar ook doordat het landschap en de waterkanten er op een vanzelfsprekende manier op ingericht worden en doordat er campings, volkstuinen en vakantieparken

zijn. Waar woningen een redelijke omvang hebben, betaalbaar zijn en een buitenruimte bieden. Waar 'het recht van de snelste' niet meer geldt, maar verblijfskwaliteit centraal staat: niet de auto, maar de voetganger en de fiets geven de toon aan, met genoeg ruimte voor voetpaden en (snel)fietspaden. Waar niet de financiële strategieën van grote marktpartijen bepalend zijn, maar ruimte is voor de niet op winst gerichte initiatieven van bewoners, woon- en energiecoöperaties. Het klinkt misschien utopisch, maar het is een onvermijdelijke utopie.

15 kansen

Al deze stappen samen vormen een stip op de horizon, die leidt tot steden die we ons nu maar nauwelijks kunnen voorstellen. En als wij, die onderdeel zijn van de vakwereld, ons die maar nauwelijks kunnen voorstellen, is het dan niet nog veel moeilijker voor anderen, bijvoorbeeld de bewoners van de Groeikernen? Zal het mogelijk zijn om een enthousiasmerend verhaal te formuleren over dit toekomstbeeld, dat niet voor iedereen onmiddellijk aantrekkelijk zal zijn? Het is noodzakelijk om al deze stappen te zetten, maar het is ook nodig om iedereen mee te krijgen. Daarom is het een belangrijke vraag hoe de stip op de horizon vertaald kan worden naar korte termijn ingrepen, die een voorbode zijn van het lange termijn perspectief; die als een *fact on the ground* laten zien dat het kan en mensen enthousiast kan maken. Behalve dat iedere Groeikern zijn eigen toekomstperspectief moet concretiseren, is het ook belangrijk om te bepalen welke stappen wanneer gezet kunnen worden. Welke kansen zijn er en wanneer kunnen ze gepakt worden.

Op dit moment zijn er kansen voor verbetering van de fysieke en sociale kwaliteiten van de Groeikernen die blijven liggen. Dat was de conclusie uit de ontwerplabs in Spijkenisse, Zoetermeer en Purmerend die INTI in de eerste helft van 2022 organiseerde. In het volgende hoofdstuk hebben we 15 van deze kansen geconcretiseerd, uitgelegd en geïllustreerd.

Deze kansen en dit boekje richten zich met name tot de mensen die professioneel betrokken zijn bij de planvorming voor de toekomst van de New Towns. Er wordt vaak een onderscheid gemaakt tussen de 'systeemwereld' en de 'leefwereld'. Stadssocioloog Arnold Reijndorp heeft dit in achtereenvolgende

publicaties goed uitgelegd.⁷ De systeemwereld bestaat uit degenen die zich bezighouden met 'politieke en maatschappelijke strategieën, economie, arbeidsmarkt, onderwijs, gezondheidszorg, infrastructuur, woningbouw enzovoort.' De leefwereld daarentegen wordt gevormd door de bewoners en gebruikers. Zeker bij de New Towns, die bijna volledig het product zijn van de systeemwereld, is dat onderscheid duidelijk.

Ook ontwerpers en planners behoren tot deze systeemwereld, maar -als het goed is- wordt hun werk geïnformeerd door de leefwereld. Andersom moeten zij zich er tegelijk van bewust zijn dat hun werk ook van invloed is op het gedrag en het leven van de bewoners. Als landschapsarchitecten een park ontwerpen en inrichten, is dat ook van invloed op de mogelijkheden voor recreatie en de gezondheid van de inwoners. Als parkeerplaatsen worden aangelegd, is dat in veel gevallen naar de zin van bewoners die een auto bezitten, maar ongunstig voor de leefwereld van planten en dieren (en niet-autobezitters, zoals kinderen). Arnold Reijndorp geeft in zijn essay *De nieuwe stad; een gebruiksaanwijzing*, een aantal ongewone inzichten en adviezen voor de voormalige Groeikernen, die zich richten op bijvoorbeeld het samenleven in de nieuwe stad, hoe behoudt je de 'eigen kweek' en voorkom je een braindrain, waarom je negatieve scores op allerlei lijstjes moet relativeren, waarom je je als stad niet moet vergelijken met andere steden maar vooral moet kijken naar wat je zelf bent en wilt zijn, dat problemen soms het gevolg kunnen zijn van oplossingen voor andere problemen, en heel veel andere observaties en aanbevelingen die liggen op het vlak van het sociale, het ontwerp en het beleid.

De kansen in dit boekje gaan vooral over de ruimtelijke aspecten van de Groeikernen. Ruimtelijke kansen voor woningen, openbare ruimte en woonomgeving die ontstaan door transities die sowieso nodig zijn de komende jaren zoals energietransitie en klimaatadaptatie. Daarnaast ook ingrepen die weliswaar ruimtelijk zijn, maar voorgesteld worden omdat ze sociale voordelen opleveren. Die bestaande kwaliteiten versterken, oorspronkelijke kwaliteiten die ondergesneeuwd zijn geraakt opnieuw in ere herstellen of die een nieuwe fase van ontwikkeling naar een weerbaardere, diversere en interessantere stad mogelijk maken.

7. Arnold Reijndorp, *De Nieuwe Stad; Een gebruiksaanwijzing*, beschikbaar via: www.trancity.nl

Het zijn kansen voor de ruimtelijke aspecten van de nieuwe stad, gemaakt door ontwerpers uit de systeemwereld, maar toch is de benadering heel anders dan in de periode waarin de Groeikernen werden gepland. Geen grootschalige ingrepen, die integraal het leven van de bewoners denken te kunnen invullen, maar kleinere, acupunctuur-ingrepen die de volgende stap van de nieuwe steden in hun ontwikkeling naar de toekomst begeleiden; een toekomst die stedelijker is, in de zin van diverser, maar vooral een toekomst waarin de kwaliteit van groen, openbare ruimte, voorzieningen hoger is en waarin het imago van de voormalige Groeikernen beter is. Niet te veel en te ingrijpende oplossingen, want dat is niet nodig en misschien zelfs wel contraproductief zoals Arnold Reijndorp uitlegt: “Het uitstel en het maar blijven plannen en maken van de stad leidt juist op het moment dat er problemen ontstaan of zich ingewikkelde opgaven aandienen die om nieuwe en creatieve oplossingen vragen, tot blindheid voor het uitgegroeide oplossend vermogen van de Nieuwe Stad. Vaak wordt pas betrokkenheid gevraagd als de oplossingen al zijn bedacht, terwijl er in de Nieuwe Stad inmiddels genoeg mensen rondlopen die mee kunnen en willen denken.”⁸

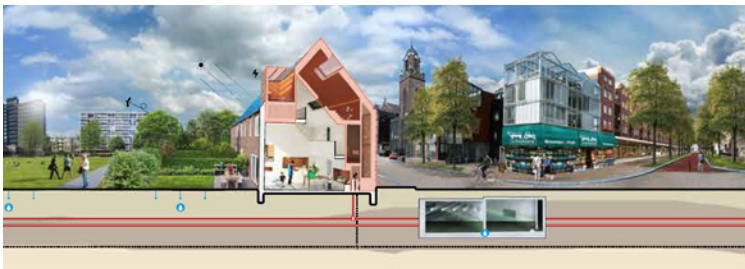
Omdat de Groeikernen zoveel op elkaar lijken delen we deze kansen niet alleen met Spijkenisse, Purmerend en Zoetermeer, maar ook met de andere steden. Wellicht zijn ze zelfs van nut voor andere woonwijken of uitbreidingen uit dezelfde periode, elders in Nederland.

15 kansen

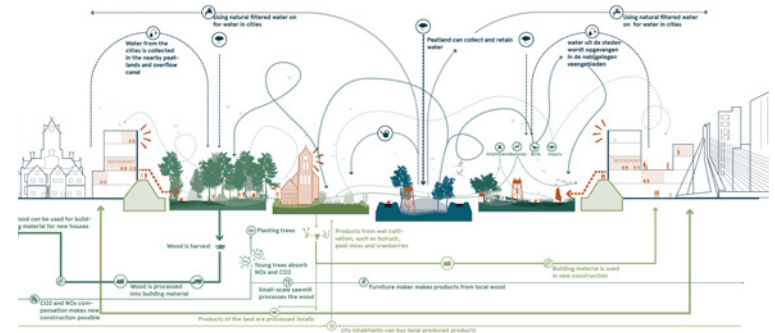
8. Arnold Reijndorp, *De nieuwe stad; een gebruiksaanwijzing*, TrancityxValiz z.j., p.29-30

I. Stip op de horizon

In de Groeikernen gaat de meeste aandacht uit naar het welzijn van de huidige bewoners. Dit is heel belangrijk, maar om over de toekomst te kunnen nadenken, moet ook voorbij de huidige generatie bewoners worden gekeken. Het is niet genoeg om de toekomst in kwantitatieve termen te beschrijven (hoeveelheid huizen erbij) of in algemene termen als groen, leefbaar of veilig. Kunnen we de toekomst voorzichtig gaan beschrijven als iets dat heel anders is dan de dag van vandaag, ongekend, maar wel aantrekkelijk en uiteindelijk voorstelbaar? Voor de grote transitie is een toekomstvisie nodig, als een stip op de horizon, om hier vervolgens in kleine stappen naartoe te werken. Om bewoners mee te nemen in het proces en ze er een rol in te laten spelen, om ze enthousiast te maken voor de toekomst.

Street profile of the future: 'More green and less stone improve the natural water infiltration', 'neighbourhood supermarkets and local producers benefit from shorter chains in food production' and 'cyclists and pedestrians have priority in the city' (Panorama Nederland, 2018)

"Rotterdam als sponsstad. In dit ontwerp wordt Rotterdam door het uitbreiden van ring 14 een sponsstad met een eigen zoetwatervoorraad doordat de Maas een zoet binnenmeer wordt. Het opvangen regenwater kan plaatselijk in de stad worden gebufferd. Dat maakt dat de stad kan voorzien in de eigen waterbehoefte. De haven valt buiten de ring en wordt geheel in de bestaande traditie in de toekomst opgehoogd om de economische motor blijvend te laten draaien. Elke dertig jaar zal een kavel worden opgehoogd en in balans met de natuur worden herontwikkeld." (Urbanisten, Lola, Royal Haskoning DHV; 2022)

2. Transformatie op basis van bestaande kwaliteiten

Voor buitenstaanders lijkt het misschien alsof de Groeikernen geen geschiedenis hebben, alsof het dertien-in-een-dozijn steden zijn, maar dat is toch niet helemaal waar. Ruimtelijk gezien zijn het vaak staalkaarten waar alle achtereenvolgende trends van de afgelopen 60 jaar hun weerslag hebben gekregen in architectuur en stedenbouw. De typische jaren zeventig (bloemkool)wijken werden ooit met veel animo en ambitie gebouwd, vol met eengezinswoningen in het groen, ruimte voor kinderen om te spelen, dicht bij de grote stad en het werk, ideale plekken voor een individualistische, suburbane leefstijl. Hoewel de oorspronkelijke kwaliteiten niet altijd meer goed zichtbaar zijn door latere ontwikkelingen, bieden ze wel handvatten voor een antwoord op de huidige stedelijke vraagstukken.

De grootste woongroep van Europa staat in Nieuwegein en werd in 2010 gerenoveerd en aangepast aan de hedendaagse woonvragen door DUS architecten. (bouseofdus.com)

Renovatie van De Roef, het eerste gebouw van Almere Haven dat in 1976 werd geopend als café, restaurant, buurtcentrum en kerk. Tegenwoordig in gebruik als appartementen en fysiopraktijk. (lalmere.nl)

Het gebouw dat Herman Hertzberger in 1972 ontwierp als kantoor voor Centraal Beheer wordt nu getransformeerd tot appartementen. (ahh.nl)

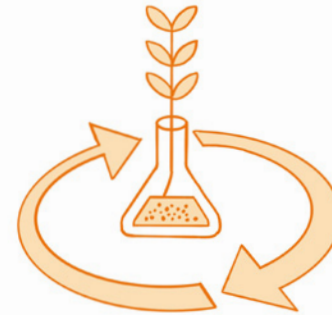

3. Integrale aanpak

De Groeikernen worden sectoraal gemanaged, waarbij een opgave vanuit een discipline, afdeling of specialisme wordt aangepakt. Voor de afdelingen is dit vaak de meest efficiënte werkwijze. Maar voor de actuele opgaven waar de Groeikernen voor staan, is een integrale aanpak noodzakelijk. Een effectief antwoord op de transitieopgaven behoeft een inhoudelijke, interdisciplinaire aanpak. Daarvoor is ook een transparante samenwerking tussen verschillende afdelingen binnen het gemeentelijk apparaat nodig. En een heldere priorisering tussen werken die vaak een concurrerende ruimteclaim leggen: wat is belangrijker: meer groen of meer parkeerplaatsen? Recreatie of natuur? Woningen of bedrijven? Wanneer er een integrale visie bestaat wordt het makkelijker om afspraken te maken over de prioriteiten en daar vervolgens aan samen te werken.

Presentaties van de eindresultaten van het New Town Lab in Purmerend aan vertegenwoordigers van de afdelingen verkeer, wijkaanpak, stedenbouw, landschapsontwerp en het stadsbestuur.

4. Doorgaand experiment

In de Groeikernen werd veel geëxperimenteerd. Er werd in hout gebouwd, woongroepen werden gestart en woondekken ontworpen. Technische innovaties op het gebied van energieopwekking en bouwtechniek werden toegepast. Maar zijn deze experimenten, die ook voor de huidige opgaven nog relevant zijn, ooit geëvalueerd en zijn er lessen uit getrokken?

En wat zijn de experimenten van nu? Aan welke sociale vernieuwingen in wonen of zorg is er behoefte? Worden experiment en vernieuwing wel genoeg gestimuleerd in de huidige bouwpraktijk? Idealiter zijn de Groeikernen een soort living labs, waar voortdurend dingen worden getest en geëvalueerd. Wat goed is gegaan kan blijven, wat niet blijkt te werken moet anders. Zo ontstaan er zelflerende wijken, die onderling ook van elkaar kunnen leren. Tijdelijke projecten zijn vaak een goede manier om ideeën te testen.

Experimenten moeten ook kunnen mislukken... Achteraf gezien was de woningnummering in de wijk Graan voor Visch (Hoofddorp) toch wat ingewikkeld.

In het beroemde polderdorp Nagele is een energiecoöperatie gestart waarin de bewoners het dorp aardgasvrij maken en van duurzame warmtebronnen voorzien. (Energiek Nagele)

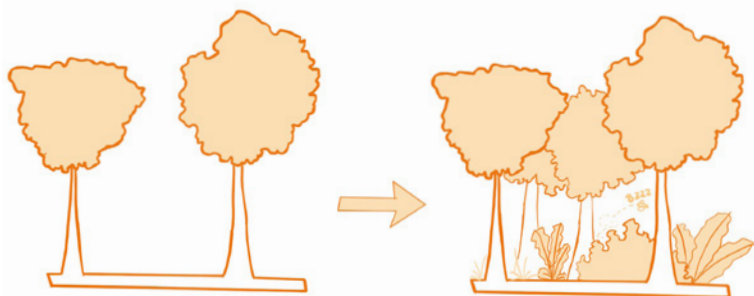
Tijdelijke, modulaire houten woningen met een gevel van circulaire panelen, Alkmaar, 2020 (Finch Buildings)

Dekwoningen aan de Wagnerrode in Zoetermeer, een experiment met laagbouw hoge dichtheid uit de jaren zeventig.

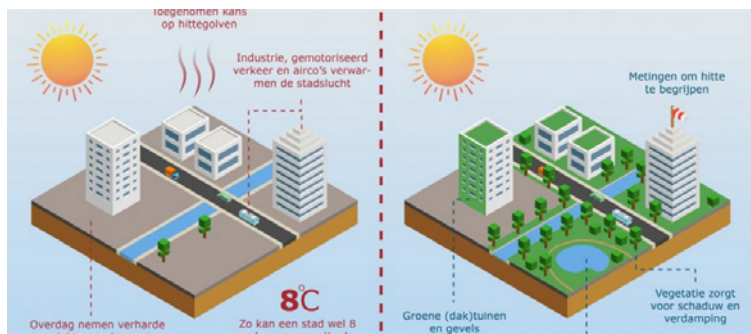

Woningen met zonnepanelen aan de Antoon Coolenbove in Zoetermeer rond 1980 (Stadsarchief Zoetermeer)

5. Alles groen, tenzij...

De Groekernen zijn ontworpen als steden met naar verhouding veel groen in en rondom de buurten en wijken. Dit is nog steeds een van hun grootste kwaliteiten. Dat betekent niet dat aan dit aspect niets te verbeteren valt. Het groen in de buurten is vaak versnipperd en het tegenovergestelde van Bio-diverse (monocultuur). Er zijn hitte-eilanden ontstaan door de uitbreiding van het verkeer. Een bio-diverse herdefinitie van het groen in en rondom de Groekernen is noodzakelijk. Het gaat om het stimuleren van biodiversiteit, het tegengaan van hittestress, voorkomen van wateroverlast en het bevorderen van woongeluk en gezondheid. Dit vraagt om andere planten en bomen, ander onderhoud en beheersmethoden en meer inbreng van bewoners. Bij ingrepen in de stad moet als eis gesteld worden dat de biodiversiteit verbetert. Alles groen, tenzij het écht niet kan.

Verkoeling van de stad door middel van groen (Wageningen University & Research)

Grastegels in plaats van het gebruikelijke gesloten wegdek (stad-en-groen.nl)

Een wadi voorkomt uitdroging van de grond, overbelasting van het riool en tegelijk vormt het een natuurlijke omgeving voor planten en dieren. (Rotterdamsweerwoord.nl)

De herbestemming van het terrein van een voormalige beeldbuisfabriek van Philips in Eindhoven maakt de herintroductie van groen mogelijk. (Strijp R, HilberinkBosch Architecten)

	D1 Low richness (3-4 spp.) Grass only	D2 Medium richness (9-13 spp.) Grass + forb mix	D3 High richness (16-21 spp.) Grass + forb mix
H1 Short. Cut once every 4-6 weeks	 H1.D1	 H1.D2	 H1.D3
H2 Medium. Cut twice a year (April, September)	 H2.D1	 H2.D2	 H2.D3
H3 Tall. Cut once a year (February)	 H3.D1	 H3.D2	 H3.D3

Onderhoudsniveaus van groen in de stad. (Ecological Applications, Wiley Periodicals 2019)

Het groen in veel Groeikernen is versnipperd en heeft weinig waarde voor de biodiversiteit, dat kan beter!

6. Opwaardering openbare ruimte via de vervangingsopgave

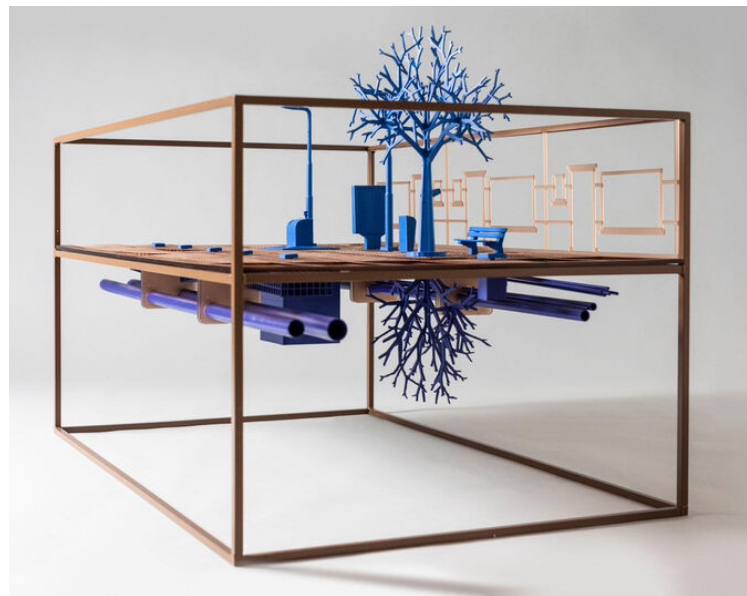
De straten en pleinen in veel Groeikernwijken worden door betonstraatstenen gedomineerd. De inrichting van de openbare ruimte is aan vervanging toe. Soms kan dit zo georganiseerd worden dat het samenvalt met de vervangingsopgave van de ondergrondse infrastructuur zoals het riool, het elektriciteits- of warmtenetwerk. Een betere inrichting en materialisering met meer ruimte voor bomen en groen en spelende kinderen kan het straatbeeld en het leefklimaat in de wijk enorm verbeteren.

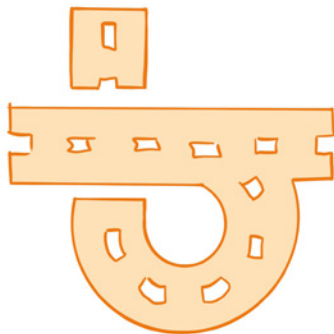
Het moment dat het wegdek open moet voor ondergrondse werkzaamheden kan aangegrepen worden voor een betere inrichting van het wegdek en de openbare ruimte

Studie van MLA+ naar Insulindeplein, Rotterdam Noord – Bergpolder (MLA+)

Boomwortels ondervinden heel wat concurrentie van ondergrondse infrastructuur. Door een slimme aanleg kan meer plaats gemaakt worden. (De onderwereld, Studio 1 op 1)

7. Verbetering infrastructureel systeem

In de jaren zeventig was men al beducht voor een negatief effect van auto's op de woonomgeving, daarom werden doorgaand verkeer en parkeerplaatsen uit de woonbuurt geweerd. Openbaar vervoer, voetgangers en ook fietsers kregen ruim baan in uitgebreide fietsnetwerken. Maar de auto heeft tóch gewonnen. Tegenwoordig domineert dit vervoermiddel de wegen en voor langzaam verkeer is het vaak onaantrekkelijk geworden. Routes zijn gefragmenteerd geraakt en de autowegen zorgen voor veel barrières. Voor het verbeteren van de toegankelijkheid moeten de verkeerssystemen worden geherdefinieerd voor de verschillende gebruikers. In het verminderen van de autodichtheid en -afhankelijkheid ligt een grote uitdaging voor de Groeikernen.

Fietsstraat in De Hoek in Spijkenisse, aangelegd rond 1980.

In Westervoort wordt de weg versmald om de snelheid te remmen en wordt parkeren, wat eerder langs de straat gebeurde, geclusterd in verschillende parkeerhoven. Door deze ingrepen komt er ook ruimte vrij voor groen. (Mosterdhof Westervoort, Barzilai+Ferwerda)

Straat waarin de huizen alleen ontsloten worden door voet- en fietspaden (Frijthof Nijmegen, Buro Lubbers)

8. Werk

De Groeikernen zouden zelfvoorzienende steden worden met eigen werkgelegenheid, maar in vele gevallen is dat niet gelukt. De laatste financiële crisis en het recente woningtekort heeft er bovendien voor gezorgd dat een aantal bedrijfsgebouwen is afgebroken of getransformeerd tot woningen, waardoor het areaal aan werkruimte verder verminderd is. Om meer te worden dan forensensteden die afhankelijk zijn van de 'moederstad' is het belangrijk om genoeg plek te hebben voor werkgelegenheid. Om nieuwe bedrijven aan te trekken, maar ook om -afhankelijk van de bestaande economie van de Groeikern- andersoortig werk onderdak te bieden, zoals creatieve ondernemers, kleine beginnende bedrijfjes, ZZP'ers etc.

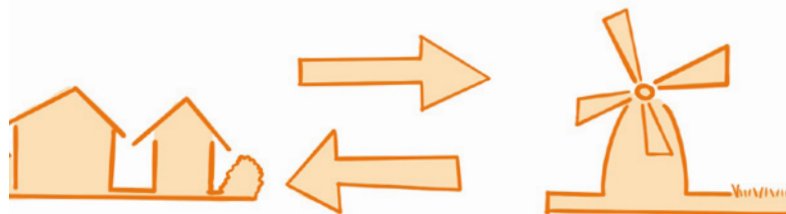
Kantoren uit de jaren zeventig in Purmerend aan de centrale Waterlandlaan staan op de nominatie voor afbraak (Google maps)

De meeste bedrijventerreinen zijn monofunctioneel en gebruiken veel ruimte. Door stapeling van functies is een efficiënter ruimtegebruik mogelijk en worden de terreinen geschikt voor toekomstige (kleinschalige) vormen van distributie, werken en recreatie.

Ochtendspits Almere naar Amsterdam. (Omroep Flevoland)

9. Relatie verbeteren tussen Groeikern en polder

Verreweg de meeste Groeikernen zijn in de polder gebouwd. Ze liggen tussen de weilanden en akkers, en de woonwijken uit de jaren tachtig laten vaak een voortzetting van de oude polderstructuren zien. De nabijheid van de polder is een belangrijke kwaliteit, maar momenteel vaak onderbenut. Door middel van nieuwe verbindingen en de (ecologische) versterking van de poldersloten in de wijken kan het contact met de polder veel sterker gemaakt worden. Tegelijkertijd verandert de polder zelf ook: hier ligt een kans om de directe omgeving van de Groeikernen recreatief te verrijken, de landelijke voedselproductie te ontsluiten voor bewoners en de natuurwaarden te vergroten.

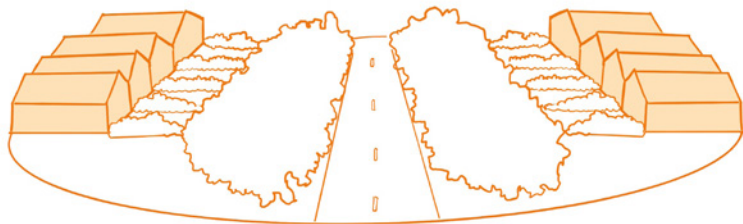
“Wees zuinig op open ruimte en bewaar het landschap door nieuwe woningen en bedrijven zoveel mogelijk in bestaand stedelijk gebied te bouwen.” “Bescherm en verbeter de toegang tot het landschap vanuit de bestaande stad.” “Stadslandbouw als plek voor ontmoeting, educatie en betrokkenheid.” (Panorama Nederland 2018)

Op een erf in Oosterwold zijn, in samenwerking met de boer, 21 appartementen, 7 vrije kavels en een winkel voor de verkoop van de producten van de boerderij toegevoegd. (Vliervelden Almere Oosterwold, Vink Bouw & KettingHuls architecten)

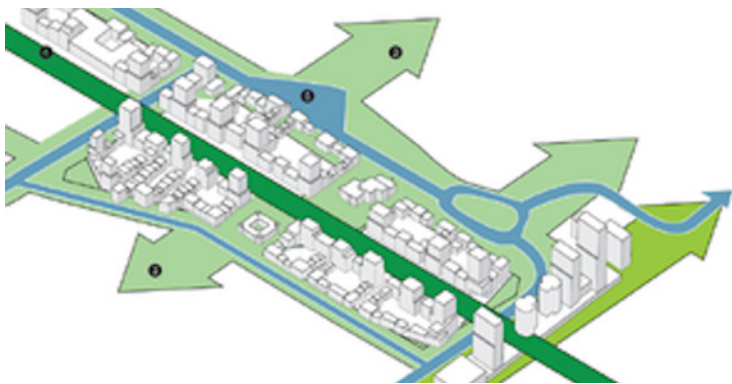

Veel van de Groeikernwijken zijn introvert ontworpen en liggen met hun rug naar de open polder. Door extra verbindingen te maken wordt het aantrekkelijker voor de bewoners om de polder recreatief te bezoeken, lopend of per fiets. Voorbeeld: lichtbrug naar de Meerpolder vanuit de wijk Buytenwegh, Zoetermeer.

10. Ontwerpen van de tussenstad

Veel woonwijken in de groeisteden zijn ontworpen met hun rug naar elkaar toe: ze worden omringd door verkeerswegen en zijn daarvan afgescheiden door een groene buffer, die de wijk aan het zicht onttrekt en tegelijk beschermt tegen de vervuiling en het lawaai van het autoverkeer. Nu dat verkeer in snel tempo geëlektrificeerd wordt, ontstaat ook de kans om de wijken minder geïsoleerd en introvert vorm te geven, om ze onderling te verbinden en connecties te leggen tussen beide zijden van de weg. Zo wordt het verkeer minder dominant en ontstaan meer relaties tussen de wijken onderling en meer mogelijkheden voor voetgangers en fietsers.

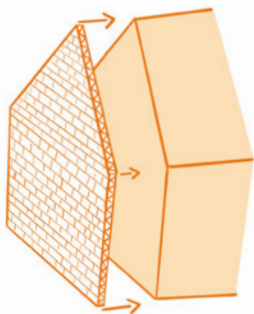
Bij de gebiedsontwikkeling De Entree in Zoetermeer wordt door bebouwing aan weerskanten gepoogd de barrièrewerking van de grootse entreeweg teniet te doen. (zoetermeer.nl)

Groen en infrastructuur vormen een barrière tussen woonwijken en tussen stad en polder. (Infrastruct Zoetermeer)

In Lelystad is door middel van luchtbruggen voor fietsers en voetgangers een poging gedaan om de barrière te overbruggen, maar dit werkt slechts ten dele.

II. Energietransitie en vervangingsopgave in dienst van kwaliteitsverbetering van de woningvoorraad

De sociale woningbouw uit de jaren tachtig is door de bezuinigingen op de volkshuisvesting van dat moment op z'n best 'sober' te noemen. Als onderdeel van de energietransitie moeten veel woningen geïsoleerd worden. Woningcorporaties kunnen dit aangrijpen om de buitenkant van de woningen te verbeteren met mooiere materialen en betere details. Het is belangrijk om dit natuur-inclusief aan te pakken, met zoveel mogelijk nestgelegenheid en groene daken onder de zonnepanelen. Voor het particulier woningbezit kunnen voorbeeld-verbouwingen worden gemaakt.

Bij de renovatie van Complex720 in Gouda is door het gebruik van hoogwaardige materialen een aantrekkelijker beeld ontstaan en zijn de woningen label A geworden en klaar voor Nul op de Meter. (KAW Architecten)

Bij de transformatie van kantoorgebouw De Hulk (Almere Haven) tot appartementen zijn er sedumdaken aangebracht, zonnepanelen, lage temperatuurverwarming en zonneboilers. (wienerberger.nl)

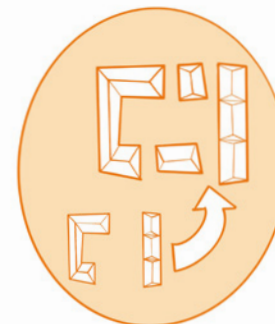
De aanleg van een sedumdak op een schuin dak (Vakblad De Hovenier)

Bij de renovatie van dit blok aan de Koelmanlaan in Alkmaar is de gevel ingepakt met isolatie, de kozijnen vervangen en de hekwerken zijn vernieuwd. De woningen zijn gasloos geworden en naar energielabel A++ gebracht. De renovatie door bureau van Eig is bovendien uitgevoerd in bewoonde staat. (Bureau van Eig, renovatie Koelmalaan, Alkmaar)

Renovatie Stedenwijk Almere. Links het oorspronkelijke blok, rechts het gerenoveerde en geïsoleerde blok woningen. (19hetatelier.nl)

12. Niet uitbreiden, maar inbreiden

De tijd van bouwen in het weiland is voorbij; eindeloze stadsuitbreidingen passen niet bij de hedendaagse opgaven van duurzaamheid, beperken van verkeersbewegingen en het sparen van de open ruimte en de natuur. Verdichting is geen doel op zich en kan nadelen met zich meebrengen zoals meer parkeerdruk en minder groen. Extra woningen kunnen wel strategisch worden ingezet om de wijk te verbeteren. Een acupunctuur aan kleine nieuwbouwprojecten en optoppingen met lichtgewicht houtbouw-volumes kunnen woonruimte toevoegen voor starters en senioren. Woningen kunnen geschikt gemaakt worden voor grotere gezinnen, of juist gesplitst worden voor meerdere kleine gezinnen of aantrekkelijk gemaakt worden voor de sociale stijgers in de vorm van een duurder segment. Hierdoor ontstaat meer diversiteit in het woningaanbod en in de leeftijdsopbouw van de wijk.

De vele eengezinswoningen in de Groeikernen worden vaak bewoond door empty nesters die soms liever een begane grond appartement willen en ook de nabijheid van (boven-)buren op prijs stellen. Na verbouwing ontstaat extra ruimte en zijn de woningen geschikt voor twee huishoudens. (klokgroep.nl)

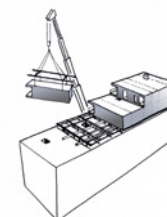
Penthouse Nautilus is gebouwd op een pakhuis in Scheveningen (Archipelontwerpers)

Inbreiding aan de Gouvernestraat in Rotterdam, met een gevel van bakstenen, gemaakt uit bouwafval (architectuurMAKEN)

“Een compacte stad”: De optopping van de bestaande bebouwing en de toevoeging van een nieuw blok op de Ijdoornlaan vergde slechts 500m² openbare ruimte voor 78 nieuwe woningen. (Hans van Heeswijk Architecten, Ijdoornlaan Amsterdam)

13. Diversificatie van de woningvoorraad

Groekernen zijn voor het overgrote deel gebouwd voor gezinnen en bestaan daarom vooral uit eengezinswoningen. Ze zijn minder goed ingericht voor jongeren en ouderen; er is te weinig ouderenhuisvesting en ook voor het hoge percentage alleenstaanden is weinig keus. Om een stabiele gemeenschap te houden, is het belangrijk om voor verschillende doelgroepen en leeftijden te bouwen. Voor de hernieuwde behoefte aan collectieve woonvormen kunnen bijvoorbeeld de oorspronkelijke experimenten in de Groekernen als voorbeeld dienen.

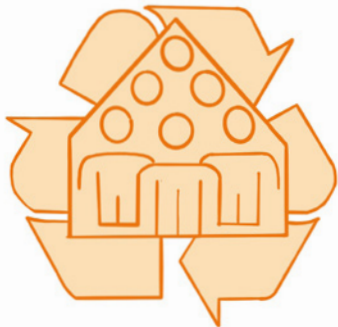
Studentenwoningen, Campus Almere centrum. (almere.nl)

Na het eerste succesvolle Knarrenhof in Zwolle (2018) zijn er in talloze steden vergelijkbare hofjes voor senioren gerealiseerd zoals in Hoorn (Knarrenhof.nl)

Seniorenwoningen De Groene Schakel in Hoogvliet (VMX Architects)

14. Collectieve voorzieningen als ankerpunten in de wijk

De woonbuurten in de Groeikernen werden vaak uitgerust met een rijk areaal aan collectieve voorzieningen: een bibliotheek, buurtcentrum, multifunctioneel gebouw, kerk, brandweerkazerne, politiebureau of jongeren centrum. Juist aan deze gebouwen werd architectonisch veel aandacht besteed; ze werden vormgegeven als de symbolen van de verzorgingsstaat. Ze stonden bovendien op belangrijke plekken in de buurt, op centrale locaties. Na de bezuinigingen vanaf de jaren tachtig hebben veel van die gebouwen hun functie verloren. Sommige zijn zelfs al afgebroken. Nu er een herwaardering is van de community, er ruimte wordt gevraagd voor nieuwe zorgconcepten en plekken voor mensen om bijeen te komen, zijn deze gebouwen bij uitstek geschikt om opnieuw hun rol als middelpunt van de wijk op zich te nemen.

In het voormalige politiebureau van OMA in Almere Haven uit 1985, het eerste gemeentelijke monument van Almere, zijn -tijdelijk- nieuwe bedrijven en buurtorganisaties gevestigd. (oma.com)

Basisschool de Vuurvogel in het centrum van wijk De Hoek in Spijkenisse is gerenoveerd en wordt behalve als school ook voor allerlei maatschappelijke en buurtfuncties gebruikt (Roosros architecten)

Het multifunctionele centrum in Meerzicht (Zoetermeer) huisvestte een jongerensoos, bibliotheek, kerk en senioren centrum. In 2001 werd het gebouw, ontworpen door A. Alberts, afgebroken. Het is onwaarschijnlijk dat de beslissing tot sloop tegenwoordig genomen zou worden.

15. Laat ook andermans ideeën toe

Nieuwe steden zijn per definitie geplande steden met een nadruk op top down planning. Wanneer steden al decennialang zo werken, is het niet eenvoudig om tot een mentaliteitsverandering binnen de (gemeentelijke) organisaties te komen die plaats biedt aan kleinere partijen of bewoners die een initiatief willen nemen. Omgekeerd is het in de Groeikernen ook soms zo dat bewoners de alomtegenwoordigheid van de gemeentelijke overheid bevestigen en verwachten dat de gemeente alles opknapt. Voor een vitalere en dynamischer stad moeten gemeenten ook ruimte geven aan initiatiefrijke bewoners en belangengroepen die willen bijdragen aan de stedelijke ontwikkeling.

De bewoners van Ommoord namen in 1972 het initiatief om een wijktuin te starten, die na 50 jaar uitgegroeid is tot een rijk natuurgebied en nog steeds door een groep vrijwilligers wordt onderhouden.

Het gebied Oosterwold in Almere ontleent zijn populariteit aan de vrijheid die bewoners krijgen om hun eigen woning en woonomgeving vorm te geven, iets wat op de meeste plekken in Nederland niet mogelijk is. (Maak Oosterwold)

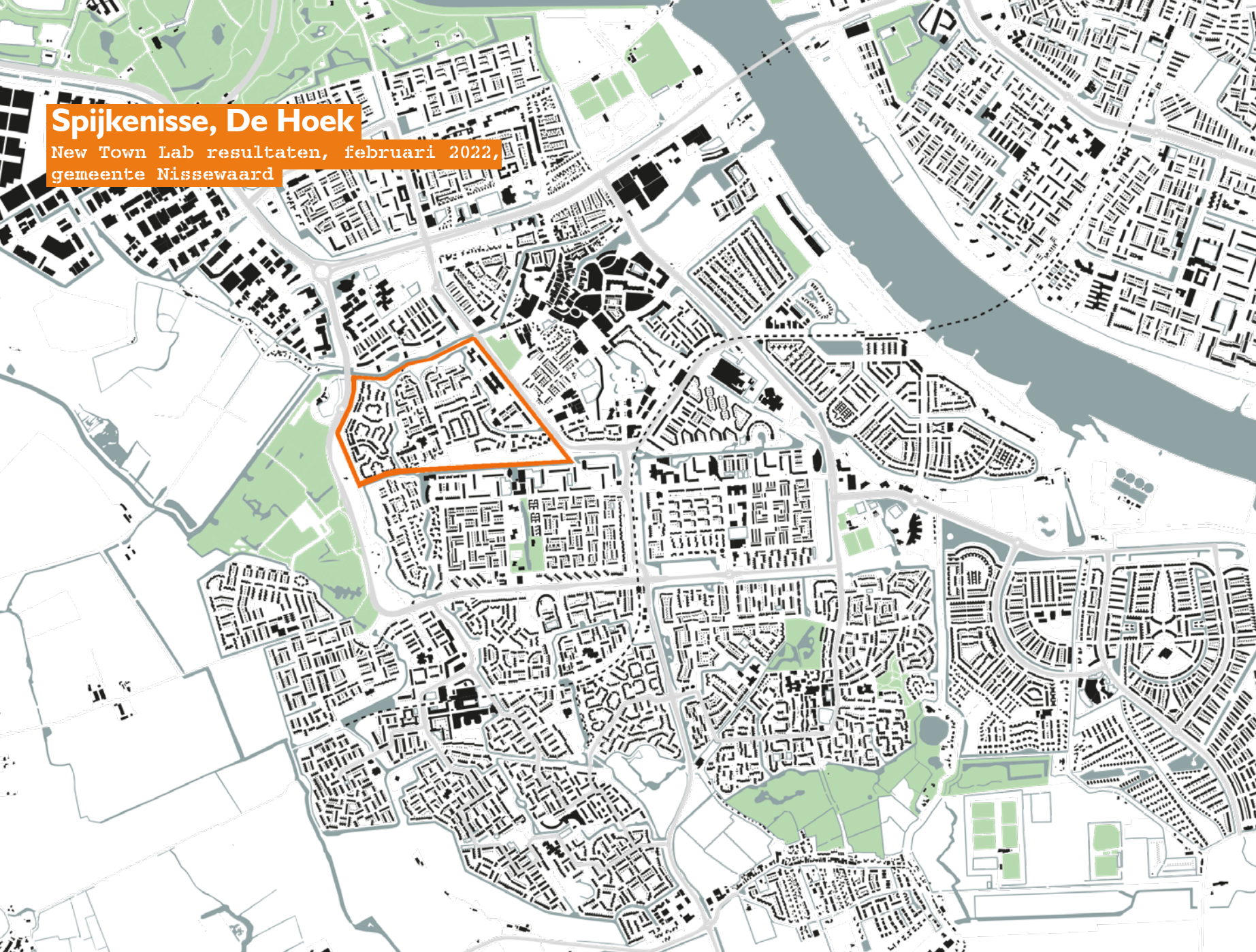

Via het 'Right to Challenge' (uitdaagrecht) kunnen bewoners lokale voorzieningen en gemeentelijke taken in eigen hand nemen. De herinrichting (en het zelfbeheer) van de openbare ruimte in de Schepenstraat is het eerste van dit soort projecten in Rotterdam. (Uitdaagrecht Rotterdam)

New Town Labs

Spijkenisse, De Hoek

New Town Lab resultaten, februari 2022,
gemeente Nissewaard

De groeisput van het vissersdorp Spijkenisse startte met de uitbreiding van de Rotterdamse haven. Sinds 1966 is Spijkenisse gegroeid van 3.000 tot ongeveer 70.000 inwoners. Pas in 1976 kreeg ze de status van Groeikern en de wijk De Hoek was de eerste uitbreidingswijk onder dat regime. De infrastructuur van De Hoek, gebouwd als een echte 'bloemkoolwijk', was bedoeld om snelverkeer uit de woonbuurten te houden, met maar één doorgaande autoweg en vooral goede voorzieningen voor het langzame verkeer, zoals een uitgebreid en veilig netwerk van fietspaden. Tegenwoordig wordt de centrale autoweg echter gebruikt als sluiproute en de fietspaden overspoeld door scooters. Van de beoogde kindvriendelijkheid in deze gezinswijk is niet veel overgebleven, door

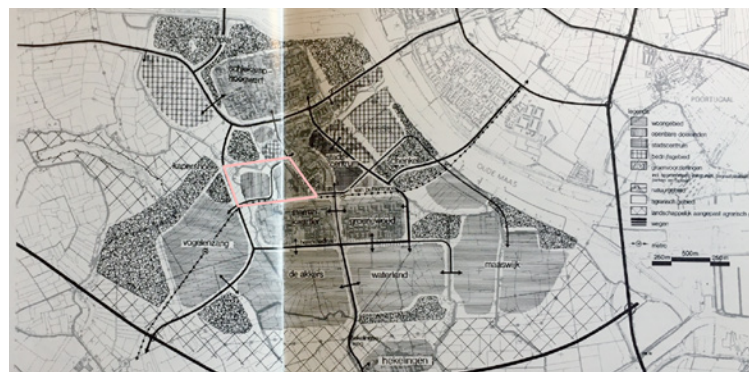
Spijkenisse 1960

Spijkenisse 1990

een overvloed aan geparkeerde auto's en een gebrek aan 'ogen op straat'. Bovendien is er sprake van een afnemende aantrekkelijkheid en neergaande sociaaleconomische status van de wijk. Er zijn nog geen grote problemen, maar kunnen die ook -door preventief ingrijpen nú- in de toekomst worden voorkomen?

De Hoek is een goed voorbeeld van een Groeikernwijk waarbij op basis van een globaal vlekkenplan verschillende buurten aan verschillende architecten werden toevertrouwd om uit te werken, met een duidelijk verschil tussen de buurten als gevolg.

Structuurplan (Spijkenisse nu en straks, 1972)

De Hoek 2022

*De Hoek 1, Spijkenisse.
Abma, Hazewinkel &
Dirks*

Tussen 1977 en 1983 werd door architectenbureau Abma, Hazewinkel en Dirks een sobere buurt ontworpen tussen het centrum van Spijkenisse en het centrum van De Hoek, bestaand uit meer dan 300 woningen. Het merendeel bestaat uit eengezinswoningen in gesloten bouwblokken of aan straten, uitgevoerd in witte betonsteen. De woningen hebben hun schuurtjes aan de straatkant. Ook het centrale fietspad loopt door de buurt. Door recente nieuwbouw loopt dit fietspad niet meer door tot aan het stadscentrum, zoals oorspronkelijk het geval was.

De Hoek 1

Parkeren op straat, Uilenhoek.

Woningbouw aan de Uilenhoek

*De Hoek 2, Spijkenisse.
Pietro P. Hammel*

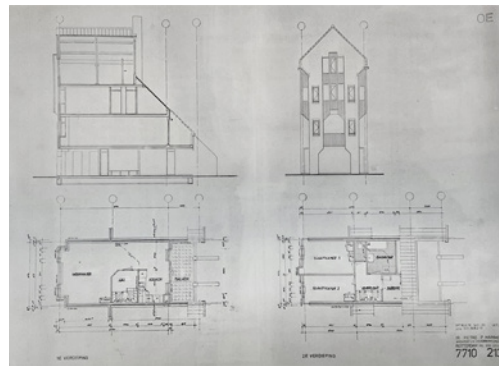
De invulling van de grootste buurt van De Hoek was in handen gelegd van architect Pietro P. Hammel, bekend van vele stadsvernieuwingsprojecten in Rotterdam. Ook het centrum van De Hoek valt binnen dit gebied, doorsneden door het centrale fietspad. De architectuur van het centrum is uitgesproken en herkenbaar. Dat de vormgeving is geïnspireerd door de Amsterdamse School is zichtbaar in de lange pannendaken, de rode bakstenen muren en de portico's op de begane grond. De rest van de buurt, die dateert uit 1979-1980, bevat zowel woningwetwoningen als koopwoningen. De bewoners participeerden in het ontwerpproces: ze hadden een stem in de kleur, de (vele) woningtypen, het materiaalgebruik en het aantal poortgebouwen in de wijk.

De Hoek 2

Rietgorshoek

Aanzicht, plattegronden en doorsnede woningbouw, De Hoek 2 (HNI Archief Pietro Hammel)

*De Hoek 3, Spijkenisse.
Weeda & van Dillen*

Twee verschillende architectenbureaus waren samen verantwoordelijk voor de meest westelijke buurt. Naast Peter Weeda was dat het bureau van Frans van Dillen en Rien Ogier. Ze realiseerden een reeks verschillende woonomgevingen. Langs het centrale fietspad is een smal straatje ontstaan met aan weerszijden lage eengezinswoningen met curieuze schuine kappen.

Hetzelfde woningtype komt terug in twee hofjes, waarbij op de hoeken bakstenen blokken met karakteristieke ronde ramen staan. Aan de rand van de wijk is een smal autovrij straatje ontworpen met aan weerszijden zowel laagbouw als wat hogere appartementenblokken, die met hun in- en uitspringingen, schuine daken, balkons en overstekken een mediterraan beeld oproepen.

De Hoek 3

Hoeklaan (HNI Archief Pietro Hammel)

Kwikstaarhoek

*De Hoek 4 (Centraal Wonen) Spijkenisse.
Bertus Mulder*

Het kleine buurtje in de zuidoosthoek bevat een Centraal Wonen project dat in 1979-1983 werd gebouwd naar ontwerp van de Utrechtse architect Bertus Mulder. Het bestaat uit tien 'leefgroephuizen', met elk een zestal zelfstandige appartementen, een gemeenschappelijke woonkamer en een 'wisselkamer', die als loogerkamer of werkkamer gebruikt kan worden. De openbare ruimte rondom de gebouwen werd door de bewoners gezamenlijk ingericht en onderhouden. Een rond gebouwtje, genaamd 'De Tent', werd gebruikt als vergaderruimte, buurtcafé en voor andere (feestelijke) activiteiten.

De Hoek 4

Centraal wonen (HNI Archief Pietro Hammel)

Centraal wonen, huidige situatie

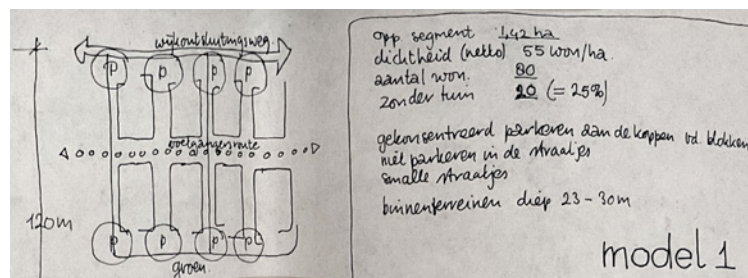
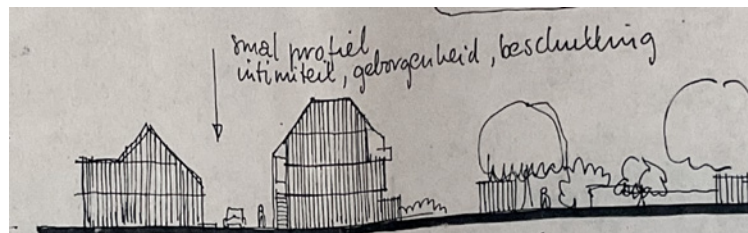
In de architectuur is zichtbaar dat de architecten een alternatief wilden ontwikkelen voor hoogbouwflats, terwijl er toch veel en snel moest worden gebouwd. Dat leidde tot concepten voor laagbouw in hoge dichtheid en vele experimenten met woningbouw-typologieën. In de vormgeving stonden herkenbaarheid, menselijke maat en kleinschaligheid centraal. Dat leidde tot een woningarchitectuur die geïnspireerd werd door historische woningbouw zoals die van de Amsterdamse School, of door mediterrane stadjes, een inspiratie die terugkwam in smalle steegjes en gestapelde, verspringende appartementenblokken.

Ook in de jaren zeventig was men al beducht voor het negatieve effect van auto's op de woonomgeving en daarom werd doorgaand verkeer, maar ook de parkeerplaatsen, uit de woonbuurt geweerd. Als alternatief voor de door auto's gedomineerde woonstraten uit de jaren zestig werd een centrale 'fietsstraat' aangelegd, waar de woningen alleen via het fietspad werd ontsloten.

De architectuur en de structuur van de bloemkoolwijken wordt tegenwoordig niet zo gewaardeerd. Een deel ervan is tijdens de crisis van de jaren tachtig gebouwd op een schrale en soms zelfs armoedige manier. Deze buurten zijn niet aantrekkelijk meer voor woningzoekers. Het groen is niet per se verwaarloosd, maar wel liefdeloos, hufterproof en van lage ecologische kwaliteit. De openbare ruimte is vooral erg stenig; er is veel bestrating. Het vele groen dat er oorspronkelijk was, is successievelijk opgeslokt door parkeerterruimte en klinko-plaatsen. De inrichting van het wegdek bestaat uit een oneindige oppervlakte van betonstenen met een treurige uitstraling.

De grote hoeveelheid sociale woningbouw heeft ervoor gezorgd dat er het afgelopen decennium -in samenhang met de druk op de woningmarkt en de hoeveelheid spoedeisende woningzoekers- veel kwetsbare bewoners in de sociale huurwoningen zijn komen wonen, die zorg nodig hebben. Dat legt een extra druk op de wijk. Bewoners die het zich kunnen veroorloven vertrekken naar een nieuwere of populairdere wijk, bijvoorbeeld een Vinexwijk. De bloemkoolwijken worden daardoor steeds meer een concentratie van mensen met problemen.

We zien dit bij alle Groeikernen terug in de wijken uit de jaren zeventig en tachtig, waar het percentage sociale woningen dikwijls 70% was. De eigenaren van de sociale woningen, de woningcorporaties, willen dikwijls door de toepassing van grootschalige (20%) sloop-nieuwbouw de sociale problemen oplossen, maar we weten dat dit slechts tot een verplaatsing van de problemen leidt, het zogeheten 'waterbed-effect'.

Tekeningen voor De Hoek 2 van Pietro Hammel uit de collectie van Het Nieuwe Instituut, waaruit zijn aandacht voor de menselijke schaal, geconcentreerd buiten de buurt parkeren, groen en diverse woningtypen sterk naar voren komt. (Pietro Hammel Archief HNI)

De sociale problemen en het gebrek aan cohesie zijn bijna letterlijk zichtbaar in De Hoek door de opvallende hoeveelheid gesloten gordijnen; de bewoners verschuilen zich. Er zijn sociale initiatieven, maar die zijn niet inclusief; ze zijn gericht op kleine doelgroepen zoals ouderen of vrouwen. Maar de moeilijkste groepen laten zich ook het moeilijkst bereiken. Overlast wordt breed uitgemeten, maar de klachten over kleine ergernissen zijn waarschijnlijk een teken van groter leed.

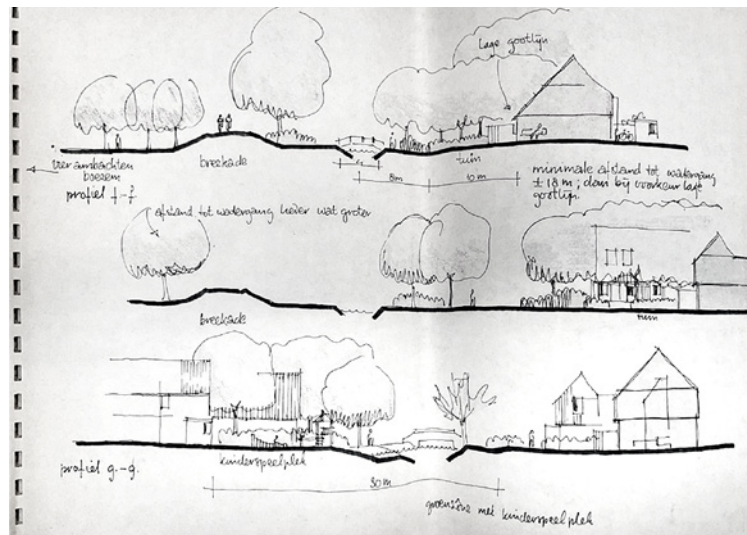

Alles groen, tenzij...

Zoals in de meeste bloemkoolwijken werd de groene ruimte als een essentieel onderdeel van de woonomgeving gezien. Anders dan in de jaren zestig is het groen op een natuurlijker wijze vormgegeven, aansluitend op wat er al was. In dit geval zijn bestaande dijkes, sloten en waterlopen overgenomen in het plan, waaraan vaak fietsroutes en kinderspeelplaatsen zijn gekoppeld. Rondom de buurt liggen grotere groene zones: groene buffers die deels samenvallen met historische dijkes liggen aan de noord- en zuidzijde, en aan de westzijde grenst de wijk aan de polder. De woonstraten werden ontworpen met een open einde naar dit aangrenzende groen, zodat de bomen overal zichtbaar zouden zijn en de bewoners zouden voelen dat het groen altijd dichtbij was.

Een woonstraatje in De Hoek 2 met zicht op het groen rondom de buurt (HNI Archief Pietro Hammel)

Doorsneden van routes in De Hoek 2, waarin kades en groenstructuren opgenomen zijn en kinderspeelplaatsen gekoppeld zijn aan groen (HNI Archief Pietro Hammel)

Een van de poortgebouwen in De Hoek 2, die het straatbeeld verlevendigen (HNI Archief Pietro Hammel)

Participatie

Spijkenisse stond eind jaren zeventig bekend om haar experimenten met participatie in de totstandkoming van de nieuwe woonwijken. Dat ging ver: de toekomstige bewoners (woningen werden twee jaar voor de bouw al toegewezen) hadden een stem bij het vaststellen van het bestemmingsplan, het programma van eisen voor de woningen en de woonomgeving (bijvoorbeeld: straat, woonerf of woonpad) en vaak ook de keuze van de architect. De Hoek 2, waar Pietro Hammel de architect was, werd als een schoolvoorbeeld gezien van hoe participatie zou moeten gaan. In principe zou door participatie de betrokkenheid van bewoners bij hun wijk worden vergroot en de kwaliteit van de besluitvorming verbeterd. De architecten waren echter kritisch over het proces. Carel Weeber vond het zelfs een 'schijnvertoning'. Pietro Hammel was weliswaar voorstander van inspraak maar betreurde toch wel enkele beslissingen die onder druk van de bewoners gemaakt moesten worden. In het begin van de jaren tachtig, toen de VVD in het college kwam, werd de bewonersparticipatie afgeschaft: te omslachtig en te kostbaar.

(HNI Archief Pietro Hammel)

(HNI Archief Pietro Hammel)

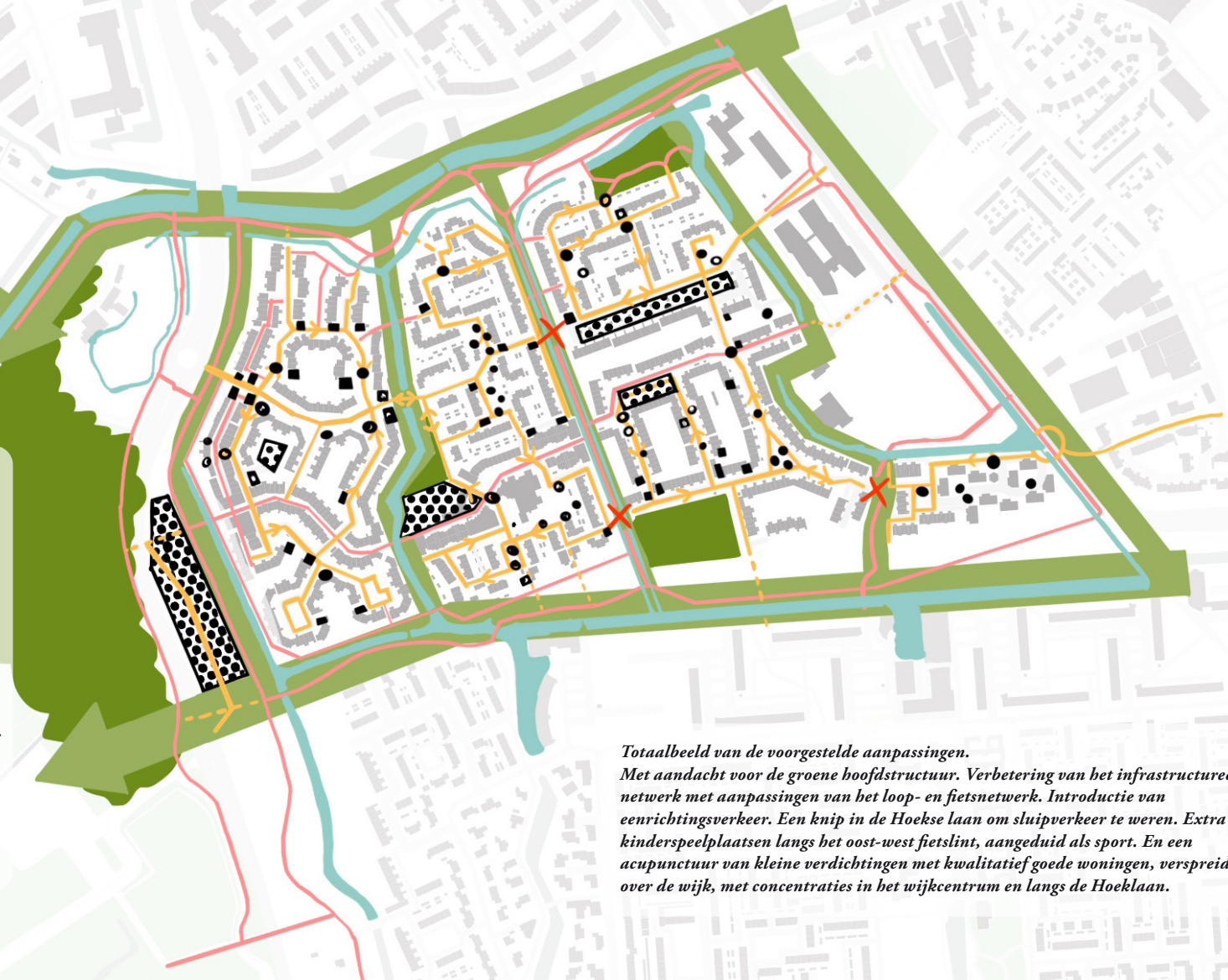
Stip op de horizon

De Hoek is een bloemkoolwijk, maar zoals bij veel van die wijken is er door toegenomen autobezit sprake van een 'versteende bloemkool'. Dat heeft de aantrekkelijkheid van deze voorheen ruime en groene wijk sterk verminderd. Een aanpassing van de openbare ruimte om deze kwaliteit te herstellen is noodzakelijk. Dan kan het opnieuw een kindvriendelijke wijk worden met veel groene ruimte, speelgelegenheid en veilige ruimte voor fietsers en voetgangers. Dat kan op basis van de oorspronkelijke uitgangspunten, die een beetje in de vergetelheid zijn geraakt: fietspaden met daaraan gekoppeld speelplekken voor kleine kinderen; hangplekken voor iets oudere jeugd. Door een selectieve en precieze toevoeging van nieuwe

woningtypes kan een aantrekkelijke groene stadswijk met een gemengde bevolking ontstaan, van diverse leeftijden en achtergronden. De energietransitie betekent voor deze wijken een kans. De huizen uit de jaren zeventig en tachtig zijn vrijwel alle slecht geïsoleerd. De Hoek is pilotproject voor 'gasvrij-ready', daartoe loopt een traject tot 2030. Om dit te bereiken zullen investeringen worden gedaan, straten worden opgebroken en leidingen worden aangelegd. In het kielzog hiervan kan de openbare ruimte heringericht en verbeterd worden. De woningen van betonsteen die in de jaren tachtig zijn gebouwd, zullen door het toevoegen van een isolerende laag een 'facelift' kunnen krijgen waardoor de architectonische uitstraling verbeterd. De wijk heeft een kwetsbare sociaaleconomische basis. Grootschalige sloop van 20%, zoals de woningcorporatie die eigenaar is van de meeste woningen voorstelt, is geen oplossing voor de sociale problemen in de wijk. Transformatie van bestaande (woning)bouw kan tot een nieuw elan leiden, zodat ook sterkere bewoners zich aangetrokken zullen voelen tot De Hoek. Door het toevoegen van extra woningtypes die aantrekkelijk zijn voor jongeren, senioren en 'sociale stijgers' kan de diversiteit aan woningen en bewoners groeien en de wijk weerbaarder worden.

Uitwerking

- Water
- Beplanting
- Landmark
- Groen
- Centrum
- Polder
- Nieuwe bebouwing
- Autoweg
- Fietspad
- Nieuwe sociale functie
- Sport
- Parkeren
- Sociaal centrum
- Knip

Totaalbeeld van de voorgestelde aanpassingen. Met aandacht voor de groene hoofdstructuur. Verbetering van het infrastructureel netwerk met aanpassingen van het loop- en fietsnetwerk. Introductie van eenrichtingsverkeer. Een knip in de Hoekse laan om sluipverkeer te weren. Extra kinderspeelplaatsen langs het oost-west fietslint, aangeduid als sport. En een acupunctuur van kleine verdichtingen met kwalitatief goede woningen, verspreid over de wijk, met concentraties in het wijkcentrum en langs de Hoeklaan.

Verbetering infrastructuur systeem

Het eerste voorstel is om de infrastructuur van De Hoek aan te passen. De doorgaande autoweg levert de bewoners veel overlast op van sluipverkeer; een knip in het midden voorkomt dit. Daarnaast is het mogelijk om in de straten in de woonbuurten eenrichtingsverkeer in te stellen; dat beperkt de voor auto's benodigde ruimte, terwijl de buurten toch bereikbaar blijven.

(Geparkeerde) auto's zorgen nu nog voor veel druk op de openbare ruimte. Als we naar het toekomstperspectief voor 2040 kijken, kunnen we ervan uitgaan dat het autogebruik en de parkeerdruk zal verminderen. Nu al is het zo dat van de jongere generatie in Spijkenisse slechts 70% een rijbewijs heeft, tegen 90% van de 65+ers. Daarnaast komen er elk jaar 4% meer deelauto's, wat tot een explosieve toename kan leiden. Tenslotte zal de verwachte elektrificatie van het autopark leiden tot een behoefte aan geconcentreerd parkeren bij een oplaadpunt, in plaats van verspreid. We stellen voor om dit centrale parkeerpunt op de doorgaande weg (Hoeklaan) te leggen, centraal in de wijk.

Voorstel voor het gebruik van de Hoeklaan als centraal parkeerpunt voor de wijk, zodat parkeren grotendeels buiten de woonbuurten plaatsvindt.

Voorgestelde aanpassingen loop- en fietsnetwerk

- Fietspad doortrekken naar de Hekelingsweg
- Nieuwe verbindingen naar de groene hoofdstructuur A
- Nieuwe verbindingen naar Park Vogelemsang

Voorgestelde aanpassing loop- en fietsnetwerk met nieuwe verbindingen naar o.a. het groen rondom de wijk.

Voorgestelde aanpassingen wegennet

- Knippen Hoeklaan
Alleen fietsers en CV kunnen doorrijden
- Lussen met eenrichtingsverkeer om ruimte te maken voor vergroening en nieuwe inrichting van de openbare ruimte
- Knippen Valkhoek
- Hoek 4 linken aan Hekelingsweg, Nieuwe rotonde, Knippen Valkhoek

Voorgestelde aanpassingen wegennet met het opknippen van de Hoeklaan en het instellen van eenrichtingsverkeer als belangrijke aandachtspunten die de wijk weer meer kindvriendelijk kan maken.

Transformatie bloemkoolbuurt met toevoeging van woningen voor senioren, starters en alleenstaanden.

Voor verdichting is niet veel ruimte, wél voor nieuwbouw in de vorm van acupunctuur: toevoegen van kleinere projecten om de ruimtelijke situatie en de demografische balans te verbeteren. Verdichting is geen doel op zichzelf, maar verbetert de ruimtelijke kwaliteit en de diversiteit van de woningvoorraad. Onder: bestaande situatie.

Opwaardering openbare ruimte via de vervangingsopgave

De aanpassingen aan het infrastructurele systeem creëren ruimte in de straten voor een nieuwe inrichting met een duidelijker indeling van het wegvlak voor de diverse verkeersgroepen en meer ruimte voor fietsers, voetgangers en spelende kinderen. Dwars door de wijk loopt nu al een autovrij 'fietslint', dat voor een kindvriendelijke wijk een waardevol element is. Hardrijdende scooters moeten hier geweerd worden ('niet brommen') en speelplaatsen dienen vooral aan dit lint gekoppeld te worden, zodat een veilige zone voor jonge kinderen ontstaat. Centraal in de wijk ligt aan ditzelfde lint het wijkcentrum met de lagere school De Vuurvogel, die een actieve rol speelt in het sociale leven van de wijk. De winkels in het centrum zijn zieltoegend (vanwege de nabijheid van andere winkelcentra) maar als sociaal middelpunt van de wijk kan het centrum een belangrijkere rol gaan spelen in de toekomst, met wijkvoorzieningen en kinderopvang.

Groene
Hoofdstructuur

Groene Hoofdstructuur

De 'versteende' bloemkoolwijk kan aangepakt worden door opwaardering van de bestaande groene structuur met beter en biodiverser groen, het uitbreiden van de (natuur) speelplaatsen en het transformeren van de bebouwing door zich te richten op het (wijk)groen.

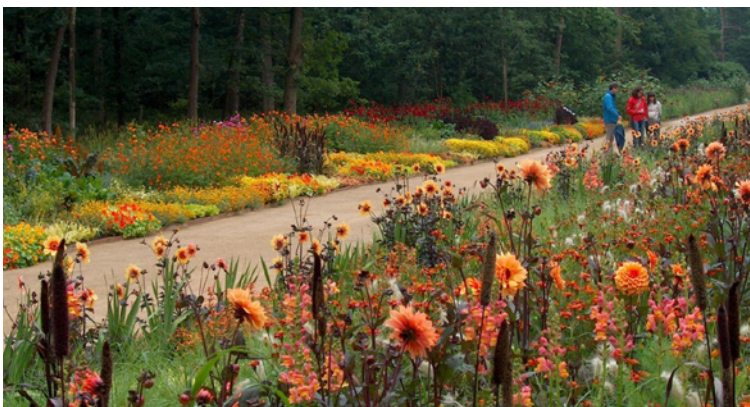
Zeeburg in Noordwijk

Hoeklaan (Google Maps)

Busstation in Heerlen

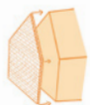
(Floriade Almere expo 2022)

De herinrichting van de openbare ruimte kunnen we omschrijven als een totale make-over. Op dit moment is die ruimte sleets en stenig, met veel beton, steen en schuttingen. De make-over betekent een upgrade met gevarieerdere en mooiere (niet per se duurdere) materialen en veel meer groen, dat bovendien van grotere (ecologische) kwaliteit kan zijn. Een groenplan voor de schuttingen kan zorgen voor vele strekkende meters begroeiing van klimop en andere klimplanten, wat voor vogels en insecten jaarrond een habitat vormt.

Totale make-over van de schrale openbare ruimte. Onder: bestaande situatie van de Gruttohoek, een autovrij maar volkomen versteend straatje. Een groenplan voor de gevels en het straatoppervlak zorgt in combinatie met de transformatie van bergingen tot werkruimtes tot een prettiger en leefbaarder straatje.

Energietransitie en vervangingsopgave in dienst van kwaliteitsverbetering van de woningvoorraad

De aanleg van het warmtenet in De Hoek om de wijk in 2030 'aardgasvrij-ready' te maken, biedt een realistische kans om de herinrichting van de openbare ruimte parallel uit te voeren (zodat de straat maar één keer open hoeft). Daarnaast wordt het mogelijk om de armoedige woningbouw uit de jaren tachtig een face lift te geven en daarmee die buurten van een nieuw elan te voorzien. Naast de energietransitie is ook de boven- en ondergrondse vervangingsopgave ondersteunend. De verbeteringen in de openbare ruimte kunnen parallel aan deze opgave, die sowieso uitgevoerd moet worden, plaatsvinden. Daarbij hoort een verbetering van de waterberging en afwatering, een vervanging van planten en bomensoorten door soorten met meer ecologische waarde en een robuuste aanleg van de ondergrondse infrastructuur, berekend op toekomstige klimaatveranderingen.

Voorbeelden van opwaardering van openbare ruimte door vervangingsopgave.

Links: Districtskantoor Neukölln.

Onder: Nieuwbouw en transformatie van de Grotestraat in Nijverdal.

Facelift van woningen De Hoek 1 door isolatie als onderdeel van de energietransitie. De gevels zijn voorzien van een tweede huid van keramische steentrips met isolatie. Dubbel glas in nieuwe kozijnen, schuurtjes omgebouwd tot werkruimte en groene herinrichting van de straat.

Bij de facelift van de woningen wordt ingezet op duurzaam hergebruik van materialen. Diverse projecten recylen bijvoorbeeld bakstenen en sanitair in hun projecten, zoals deze referenties laten zien. (Stonecycling.nl)

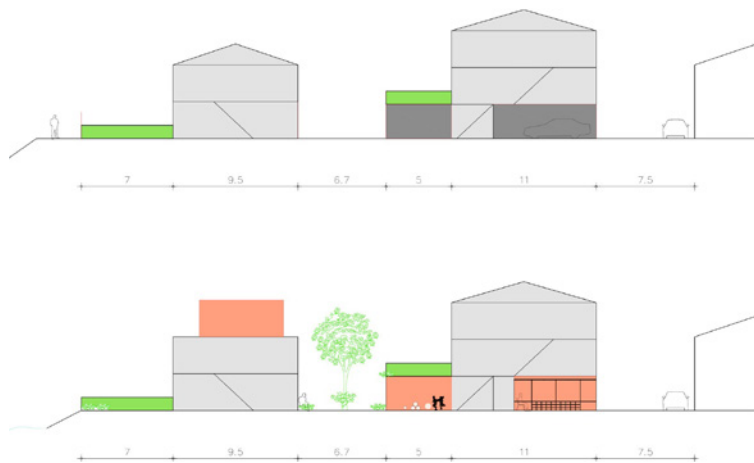
De bergingen, die in het geval van De Hoek 1 sterk bepalend zijn voor de versteende aanblik, zijn op vergelijkbare wijze terug te vinden in vele andere Groeikernen. Voorstel is om een nationale ontwerpwedstrijd te organiseren die de transformatie van de bergingen van de Groeikernen als onderwerp heeft. Hiermee kunnen thema's als transformatie van de openbare ruimte, groen en collectiviteit op een vrolijke, praktische en innovatieve manier aan de orde worden gesteld. 'Architecture for Dogs' is een voorbeeld van een ontwerpwedstrijd.

Diversificatie van de woningvoorraad

Maar dat is niet genoeg om De Hoek tot een fijne wijk te maken. De diversiteit aan woningtypes is te klein; er ontbreken woningen voor alleenstaanden (30% van de bewoners), jongeren, starters en senioren en er zijn geen middenklasse woningen voor mensen die willen doorstromen. De Hoek heeft vooral goedkope woningen. Door samenvoeging en optopping kunnen nieuwe soorten woningen worden toegevoegd. Bovendien kunnen sommige delen van De Hoek, waarvan de ruimtelijke vorm zich daarvoor leent, geherinterpreteerd worden als co-housing projecten voor gezinnen of juist voor ouderen (zoals het Knarrenhof®). Hiervoor zijn niet zozeer ruimtelijke als wel organisatorische veranderingen nodig; de huurders moeten passen binnen het profiel van de co-housing.

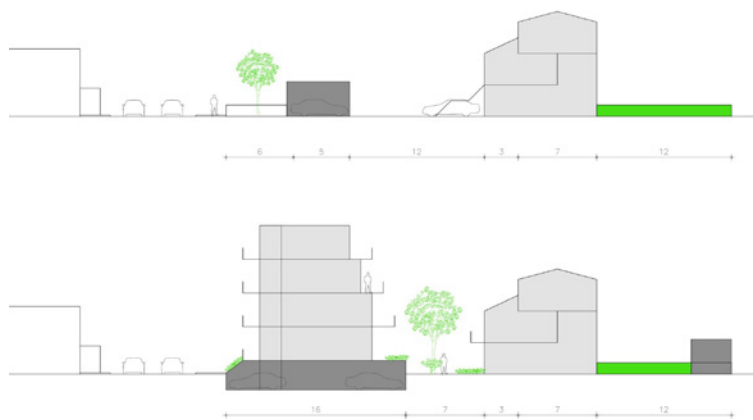
De bestaande woningvoorraad van De Hoek biedt mogelijkheden tot diversificatie door samenvoeging en optopping.

Nieuwe vormen van collectief wonen.

De diversiteit aan woningtypes is te klein. Er zijn nauwelijks woningen voor alleenstaanden, jongeren, starters, senioren en doorstromers. Het oude Centraal Wonen project leent zich goed voor herinterpretatie als duurzaam en groen co-housing project voor ouderen.

Een ongedefinieerde parkeerplaats met bergingen aan de centrale Hoeklaan biedt plaats voor verdichting die een kwalitatieve ruimtelijke verbetering vormt. Het parkeren wordt half-ondergronds opgelost.

Terrassengebouw van NL Architects met geïntegreerd groen (Architectenweb.nl)

Tussen de bestaande woningen en het nieuwe blok aan de Hoeklaan is ruimte voor een groen straatje, waardoor de biodiversiteit vergroot en hittestress verminderd wordt.

Niet uitbreiden, maar inbreiden

Voor verdichting met grote aantallen woningen is niet veel ruimte in De Hoek. Wél is er ruimte voor nieuwbouw in de vorm van acupunctuur: kleinere projecten die toegevoegd kunnen worden om plaatselijk de ruimtelijke situatie te verbeteren, zoals langs De Hoeklaan, langs de rand van de wijk, verspreid over de wijk op kleinere kavels en bij het wijkcentrum. Het centrum is de ideale plek (door vervanging van het lage blokje winkels) voor een nieuw appartementenblok met bijvoorbeeld seniorenstudio's. Verdichting moet in de Hoek geen doel op zichzelf zijn, maar dient om de ruimtelijke kwaliteit, diversiteit en de demografische balans van de wijk te verbeteren.

Voorbeeld van acupunctuur: Nieuwbouw aan de Prins Hendrikkade naast de Willemsbrug in Rotterdam door Kühne en Co (top010.nl)

Een acupunctuur van kleine projecten verspreid over de wijk op strategische plekken. Door extra woningtypes toe te voegen voor jongeren, senioren en 'sociale stijgers' kan de diversiteit aan woningen en bewoners groeien en de wijk weerbaarder worden.

Purmerend, centrumlint

New Town Lab resultaten, maart 2022,
gemeente Purmerend

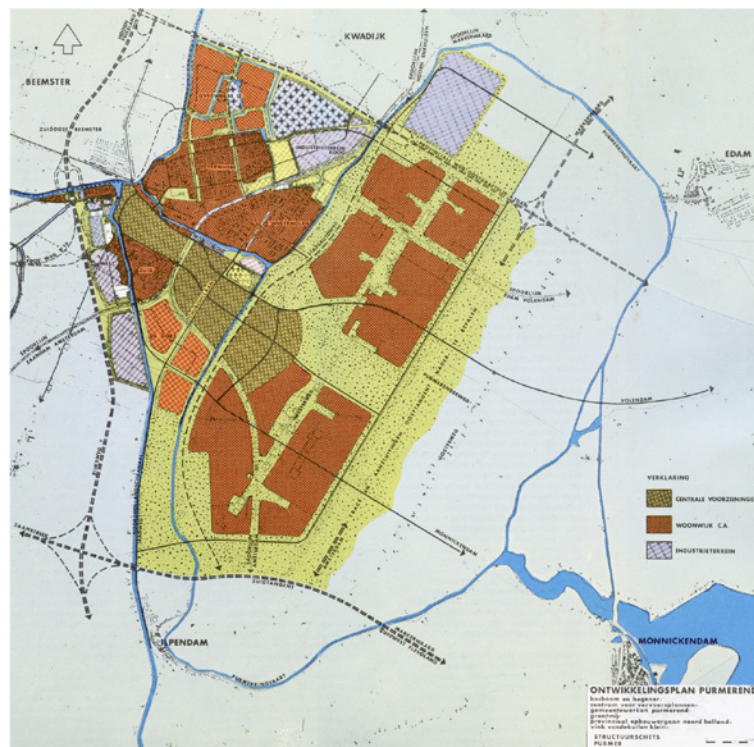
De druk op de woningmarkt in de Amsterdamse regio heeft ook voor Purmerend gevolgen. Onder andere wordt het mogelijk om een aantal onvoltooid aspecten van de stad opnieuw aan te pakken, zoals het 'centrumlint'. In de jaren zeventig is gekozen voor een lineair centrum dat de historische kern zou verbinden met de nieuwe uitbreidingswijken. Langs dit lint werden de grote stedelijke en regionale voorzieningen gepositioneerd. Dit interessante concept is nooit goed uit de verf gekomen. De centrale vraag is nu welke vorm, programma en betekenis het lineaire centrum van Purmerend in de toekomst zou kunnen krijgen.

Zoals de naam al aangeeft zijn vrijwel alle Groei-kernen (behalve de poldersteden Almere en Lelystad) rond een bestaande kern gegroeid, meestal een klein dorp.

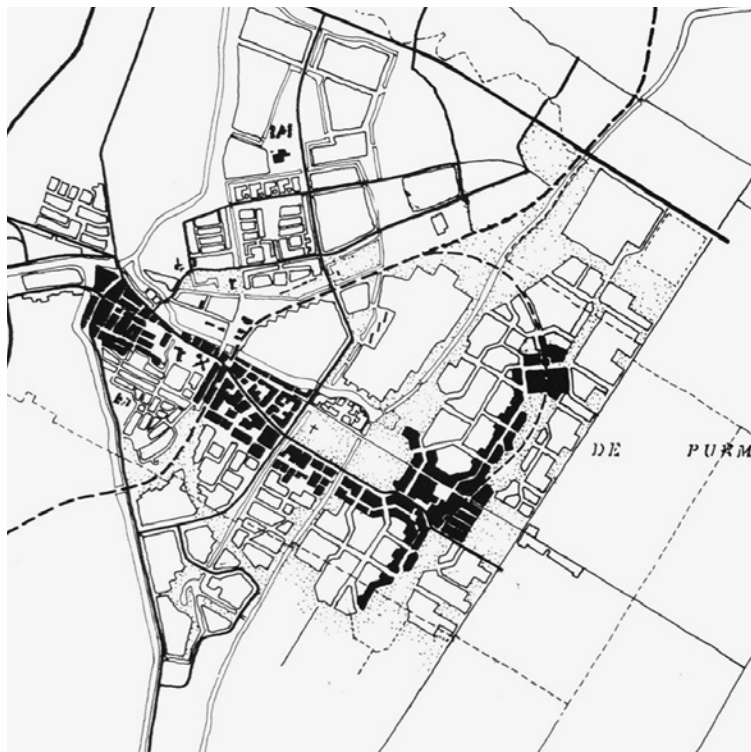
't Stadje, historische kern van Purmerend. (Purmerend, Joan Blaeu 1649)

De planners achtten dit centrum veelal ongeschikt voor de middelgrote stad die zou ontstaan en rustten de Groeikern uit met een nieuw, modern centrum. Purmerend is in de reeks Groeikernen een speciaal geval omdat het niet uit een dorp, maar een historisch handelsstadje groeide. Maar net zoals in de andere Groeikernen is het steeds de vraag gebleven hoe het nieuwe centrum op het oude zou aansluiten en welke betekenis het zou kunnen krijgen. Tot op de dag van vandaag is deze aansluiting niet goed opgelost.

Structuurplan Purmerend 1972 (A. Faludi, A.J. van der Valk, *De Groeikernen als boekstenen van de Nederlandse planningsdoctrine*, Van Gorcum, Assen/ Maastricht, 1990, p.69)

De wijken uit de jaren zeventig werden ontworpen op basis van vlekkenplannen waarin, tussen de bundels infrastructuur, ongedefinieerde vlekken voor woonwijken werden aangegeven, die met woningbouwprojecten werden ingevuld. De wijken werden veelal met de rug naar de autowegen ontworpen, met groenzones als rand. Zo zijn extensieve groene bufferzones ontstaan aan weerszijden van de wegen. Een herontwerp van deze tussenruimte, die nu vaak als barrière werkt, kan de wijken onderling verbinden.

Het centrumlint werd door bureau Zandvoort ontworpen als een logische begeleiding van de OV-lus, met twee kernen ongeveer ter plekke van het Gildeplein en het Leeghwaterpark (Purmerend groeikern. Een botsing van belangen, Nieuwe Noordhollandse Courant, Purmerend 1988)

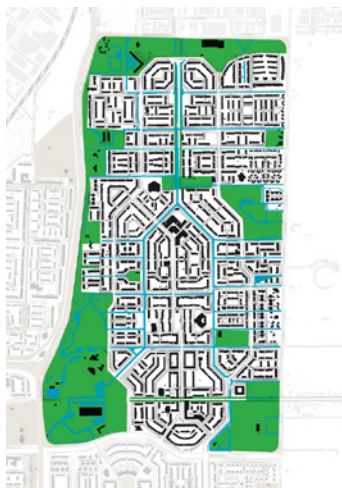
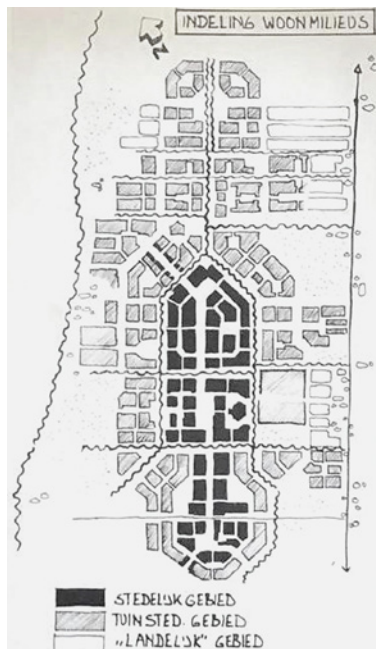
De Purmer-noord in aanbouw, met op de voorgrond het Leeghwaterpark, 1982 (Collectie Waterlands Archief)

Aanleg van de kademuren aan de Banning Cocqgracht, 1981 (Collectie Waterlands Archief)

Het centrumlint in Purmerend is nauwelijks waarneembaar als een centrum of een verbinding tussen de buitenwijken en het historisch centrum; het is vooral ingericht als een snelle verkeersader, die ingericht is om het autoverkeer soepel te laten doorstromen. Daardoor is het voor voetgangers en fietsers geen aantrekkelijke verbinding, maar vooral een hindernisbaan, gefragmenteerd en met vele barrières.

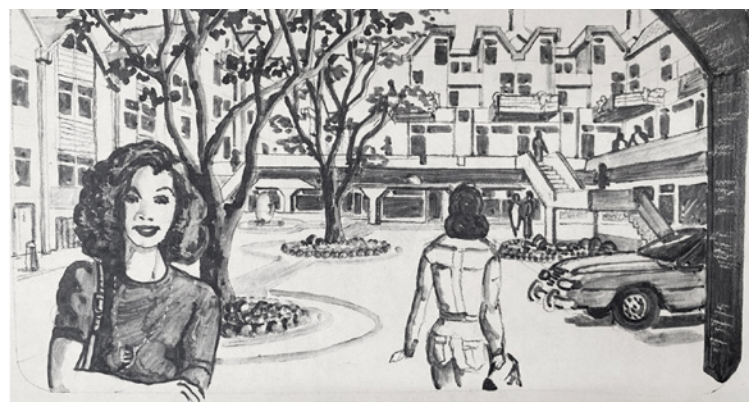
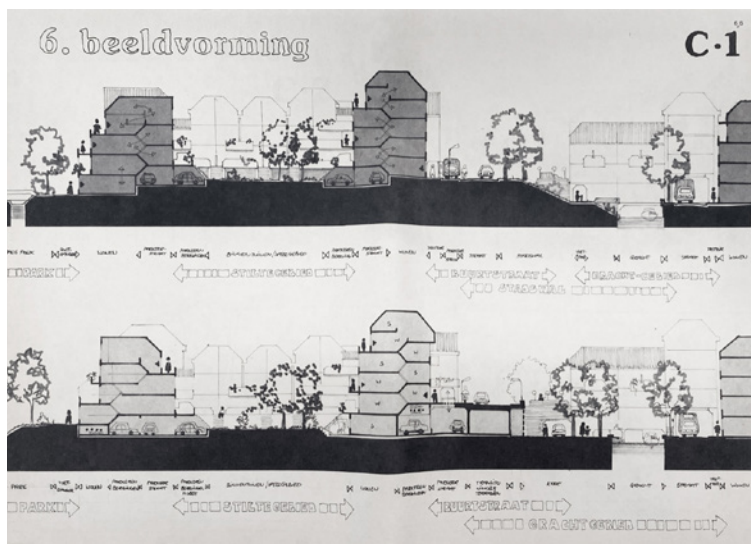
Het stedenbouwkundige plan voor de uitbreidingswijk Purmer Noord, dat rond 1980 werd uitgevoerd, is gebaseerd op de historische structuur van de polder de Purmer, zoals in de orthogonale structuur van slootjes en waterlopen goed te zien is. De centrale zone van de wijk werd ontworpen als een uitloper van het centrumlint, met een hogere dichtheid en vele winkels en voorzieningen. Het beoogde stedelijke karakter is echter niet uit de verf gekomen.

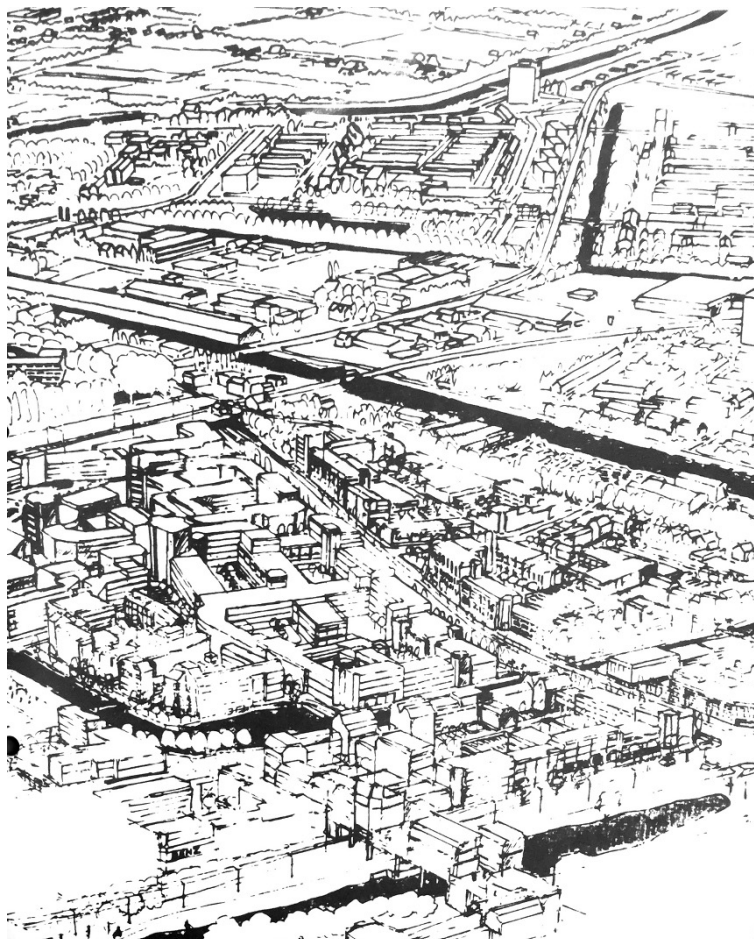
*Groen- en waterstructuur Purmer-noord
Indeling van de woonmilieus, uit het
vormcoördinatieplan voor Purmer-noord,
circa 1980 (Persoonlijk archief René
Roessingh)*

Het karakter van de oevers varieert van een stedelijke kade in het centrum, naar zachtere landelijke oevers in de tuinstedelijke woonbuurten aan de rand.

Impressies van het door bureau Zandvoort ontworpen stadscentrum dat niet is uitgevoerd, maar een iconisch punt moest worden dat de overgang naar de Purmer markeerde, met grachtenpanden in hoge dichtheid (100 woningen per hectare) aan 'Amsterdamse' kades, gebaseerd op het motto 'De recreatieve stad': 'Ontwikkel in de buitenwijken een soort 'binnensteden' door centraal gelegen zones te verdichten'. De stedelijke atmosfeer werd flink opgevoerd: de woningen waren met twee of drie kamers klein ontworpen, in gestapelde bouw met een mix aan functies bovenop parkeergarages, die weggewerkt zouden worden in groene dijklichamen rondom een stedelijk park. Bestaande dijken, hoogtevverschillen, sloten en andere waterlopen en boerderijen wilde bureau Zandvoort zoveel mogelijk handhaven. (HNI archief, Zandvoort)

Schets voor de stedelijke zone langs de Waterlandlaan, een gebied met hoogbouw, een hoge dichtheid en een indrukwekkende bebouwde overbrugging van de Gorslaan (Programma van eisen en structuurschets 1978, Waterlands Archief)

Hoofdingang Streekziekenhuis Waterland, 1990 (Collectie Waterlands Archief)

Het kantorencomplex vlak na de oplevering, 1979 (Collectie Waterlands Archief)

Waterlandlaan, met op de achtergrond het nieuwe politiebureau, 1990 (Collectie Waterlands Archief)

Op dit moment is het centrumlint meer barrière dan centrum. Dat komt zowel door de vormgeving ervan als verhoogde autoweg, als door ontbrekend centrumprogramma, als door de groene bufferzones aan weerskanten en de wijken die op afstand liggen. Een traditioneel concept als de stadsboulevard is niet kansrijk noch logisch, vooral niet omdat er sprake is van een sterk afnemende intensiteit, stedelijkheid en dichtheid van programma (van west naar oost). Het is een as van 't Stadje (zoals het historische Purmerend wordt genoemd) naar de Polder; het karakter ervan verloopt van stedelijk naar landelijk.

De brede en drukke Verzetslaan splitst de Purmer-zuid op in twee delen, 1988 (Collectie Waterlands Archief)

IJsselmeerlaan (Google Maps)

Stip op de Horizon

In plaats van het centrumlint als een hoog-stedelijke, verdichte as te beschouwen zoals in de jaren zeventig de bedoeling was, definiëren we de betekenis ervan opnieuw. We zien het als een lint dat de eigenschappen en sfeer van de stad aan weerszijden weerspiegelt en versterkt, de overgang van stad naar polder zichtbaar maakt en een verbinding legt tussen de wijken aan weerszijden. Het lint wordt een centrum in de zin dat het een ruggengraat vormt in plaats van barrière, dat het verbindt en zichtbaar maakt wat de stad te bieden heeft, plek geeft aan nieuwe werkgelegenheid en voorzieningen. Het is geen traditioneel stadscentrum maar definieert de vorm en functie ervan opnieuw. De route 'van 't stadje naar de polder' krijgt haar karakter in aansluiting op de drie zones waaruit het bestaat: de centrumkant wordt stedelijker, de polderkant wordt landelijker. Daartussen liggen de rustige, tuinstedelijke woonwijken die het verschil tussen beide sferen overbruggen.

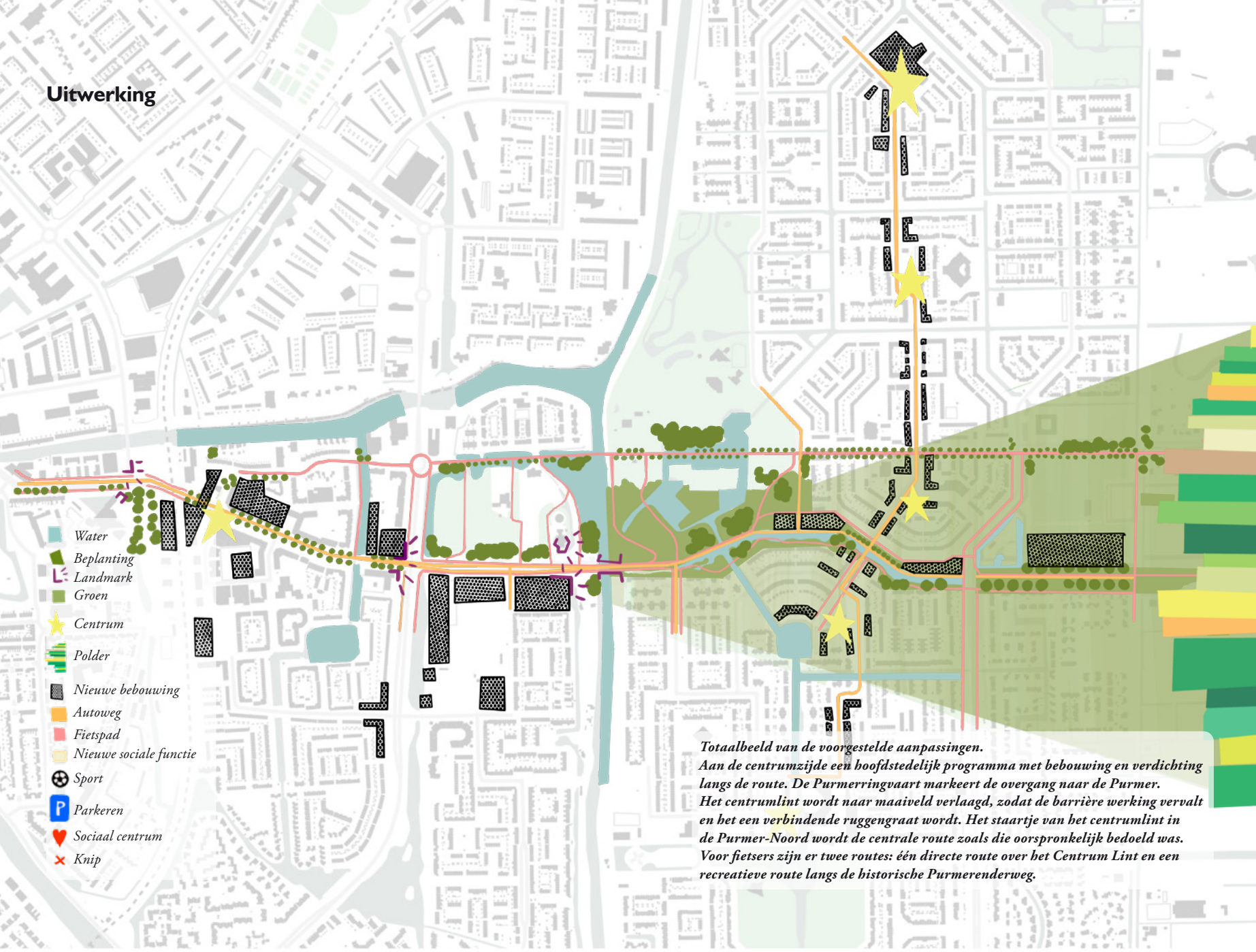

De 'tussenstad'.

Het centrumlint verbindt twee stedelijke condities: die van 'PurmerEnd' en 'PurmerPolder'. Aan weerszijden van het lint liggen restgebieden, een tussenruimte die opnieuw vormgegeven kan worden om de stad aan te helen en de wijken te verbinden.

De visie voor de herontwikkeling van het centrumlint gaat uit van twee stedelijke condities: 'Purmer End, Stedelijkheid staat voorop, Leven in de stad, Sterke verdichting met hoogbouw' en 'Purmer Polder: Het Landschap staat voorop, Leven in de natuur, Acupunctuur verdichting met laagbouw en optoppen'

Uitwerking

- Water
- Beplanting
- Landmark
- Groen
- Centrum
- Polder
- Nieuwe bebouwing
- Autoweg
- Fietspad
- Nieuwe sociale functie
- Sport
- Parkeren
- Sociaal centrum
- Knip

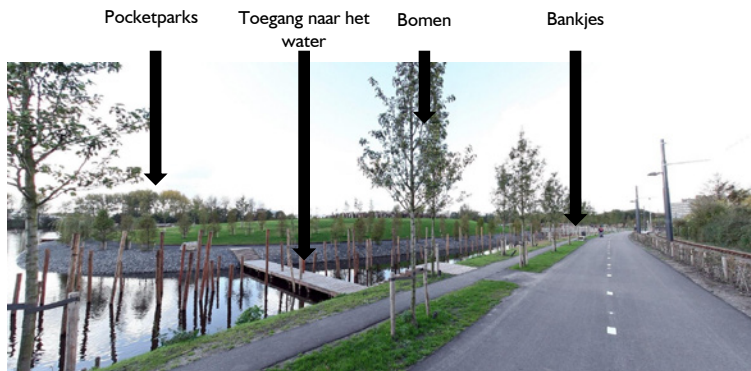
Totaalbeeld van de voorgestelde aanpassingen. Aan de centrumzijde een hoofdstedelijk programma met bebouwing en verdichting langs de route. De Purmerringvaart markeert de overgang naar de Purmer. Het centrumlint wordt naar maaiveld verlaagd, zodat de barrière werking vervalt en het een verbindende ruggengraat wordt. Het staartje van het centrumlint in de Purmer-Noord wordt de centrale route zoals die oorspronkelijk bedoeld was. Voor fietsers zijn er twee routes: één directe route over het Centrum Lint en een recreatieve route langs de historische Purmerenderweg.

Verbetering infrastructuur systeem

Op dit moment ligt de verkeersweg verhoogd op een talud. Om het centrumlint van een barrière tot een ruggengraat te maken die de gebieden aan weerszijden verbindt, moet de weg allereerst op maaiveldniveau gebracht worden. Door de weg te verlagen ontstaat er ruimte voor een herprofilering van de weg, van een autoweg naar een stadsstraat. Deze ruimte geeft de mogelijkheid voor een nieuw profiel waarin voor natuur (groen en water) plek is, maar ook voor langzaam verkeer. Overzichtelijke en veilige fietspaden aan weerszijden maken het aantrekkelijk voor bewoners om de route naar 't stadje comfortabel en snel per fiets af te leggen. Voor degenen die liever rustig en recreatief rijden is er de parallelle bestaande route over de Purmerenderweg, die wordt aangevuld met bijzondere plekken om te stoppen en te recreëren.

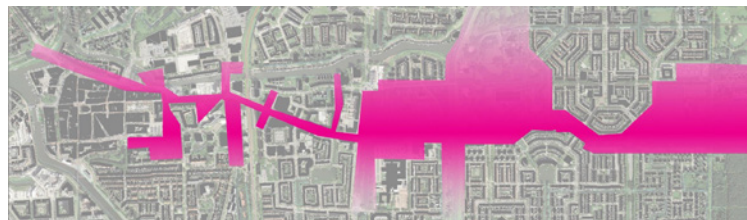
Eigenlijk moet voor heel Purmerend het fietsnetwerk verbeterd worden; op dit moment wordt 30% van tochtjes korter dan 1,5 km met de auto afgelegd! Het kan aantrekkelijker gemaakt worden om de fiets te pakken wanneer routes beter aangegeven en beter verbonden zijn, zonder obstakels en onveilige verkeerspunten. Dit vraagt om een herontwerp van routes, gedacht vanuit de fiets.

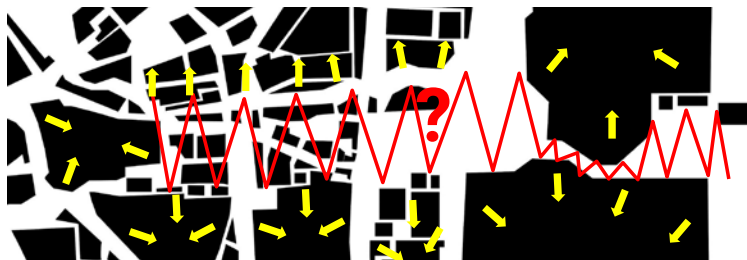
Park Schinkeleilanden (Piet Kranenbergpad Amsterdam, Sant en Co)

Een ladder van fietsroutes wordt voorgesteld, waarbij de snelle directe route over het centrumlint wordt verbonden met de meer noordelijk gelegen recreatieve route via de Purmerenderweg.

De sleutel tot de verbetering van het centrumlint ligt in het herontwerp van de 'tussenstad', het ontbrekende bindweefsel tussen de gebieden aan weerszijden van het centrumlint.

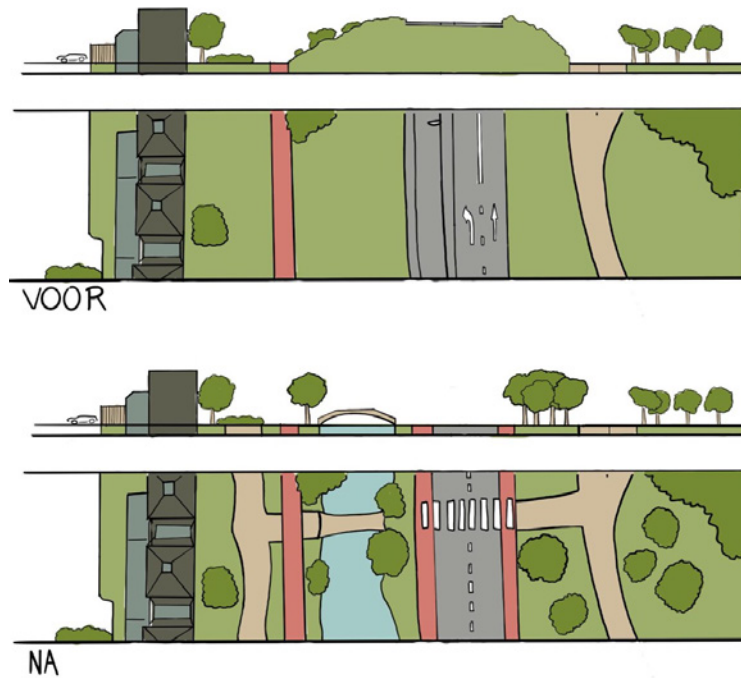

Studie naar de oriëntatie van de bebouwing, grenzend aan het centrumlint.

De verlaging van de weg op het centrumlint naar het maaiveld zorgt voor meer verbinding tussen de wijken aan weerszijden van de weg, meer mogelijkheden voor toevoegen water en groen en een toegankelijke directe verbinding voor fietsverkeer.

Hieronder: bestaande situatie

Een nieuw profiel voor het centrumlint geeft ruimte voor natuur (groen en water), maar ook voor langzaam verkeer. Overzichtelijke en veilige fietspaden aan weerszijden maken het aantrekkelijk voor bewoners om de route naar 't Stadje comfortabel en snel per fiets af te leggen.

Ontwerpen van de tussenstad

De volgende stap is het herontwerp van de tussenruimte: het ontbrekende bindweefsel tussen de gebieden aan weerszijden van het centrumlint. De sleutel tot de verbetering van het centrumlint ligt in het herontwerp van deze 'tussenstad'. Dit kan het gebied worden dat de identiteit van de stad aan weerszijden weerspiegelt en zo de verschillende sferen zichtbaar maakt en de overgang van de polder naar de tuinvijken Purmer Noord en Zuid en vervolgens naar het centrum leesbaar maakt.

Langs het centrumlint kan op verschillende locaties ontwikkeld worden en woningen en voorzieningen worden toegevoegd, zoals aan het einde van het centrumlint op de overgang naar de polder. Hiermee wordt de noodzaak tot bouwen in de Purmerpolder minder groot.

De Purmer Noord en Zuid liggen aan het centrumlint maar zijn vanaf de weg nauwelijks zichtbaar achter de groene bufferzone, laat staan dat er een 'plek' is waar de twee wijken bij elkaar komen of waar de entree tot de wijken duidelijk is. Om de stad leesbaar te maken kunnen de twee wijken een gezicht krijgen aan het centrumlint, bijvoorbeeld met nieuwe collectieve en commerciële voorzieningen (zoals een supermarkt) en woongebouwen. In deze wijken wonen veel ZZP'ers uit de bouwsector; ook voor een 'wijkwerkplaats' of een Co-worker Space zou deze locatie ideaal zijn.

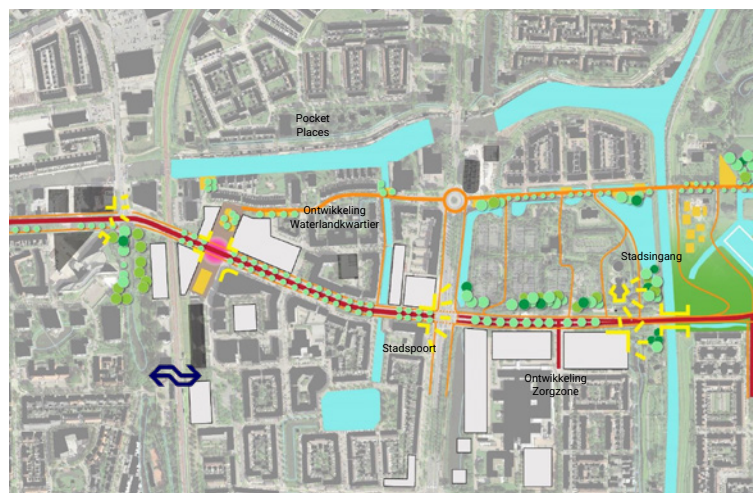
De Co-worker Space in een voormalig postkantoor in Purmer Noord kan als collectieve voorziening voor de vele zzp-ers uit de bouwsector gaan functioneren, met een werkplaats en bijvoorbeeld een gereedschaps-verhuur bank.

In het centrumdeel van het lint zijn er ontwikkelmogelijkheden, die door het plan voor het Waterlandkwartier al zijn opgepakt. Daarbij is het aan te bevelen om niet alle oude gebouwen te slopen; die zijn namelijk nodig als betaalbare plekken voor zorginstellingen, huisartsen en creatieven. Verdere ontwikkellocaties liggen er in het gebied rond het ziekenhuis, bijvoorbeeld voor een 'zorgzone' met zorg, health tech, e-sports (gecombineerd met fysieke sportvelden), revalidatie en nazorg. Als profilering van de wijkrand van de Gors-Noord is er plek voor verdichting met hogere woningbouw langs de Gorslaan.

Bij de Ringvaart is de overgang van de polder naar de stad. Om deze overgang leesbaar te maken en te benadrukken kan de brug vormgegeven worden als een stadspoort. Aan de westkant wordt de stad vervolgens aangekondigd door hogere gebouwen.

De overgang van het stedelijke deel van het centrumlint naar de wijken in de Purmer-polder correspondeert met een overgang van hoge naar lage dichtheid en van hoge naar lage bouwhoogte.

Het Purmer End deel van het centrumlint biedt mogelijkheden tot verdichting, met een geleidelijke toename in bouwdichtheid en bouwhoogte in de richting van het centrum.

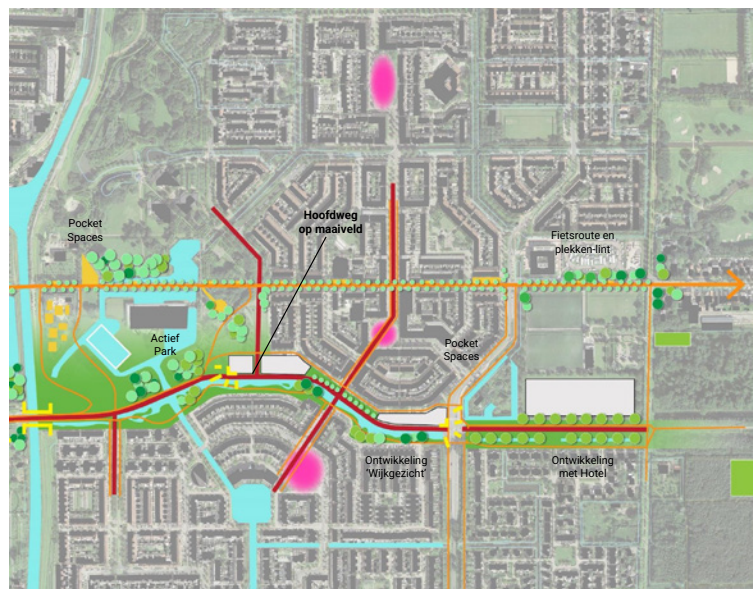
Transformatie centrumlint, ter hoogte van Purmerringvaart. De 'koeienpoort', nieuwe woongebouwen en de bestaande stadsverwarmingscentrale markeren de overgang van de polder naar het centrum. De centrumkant van het lint krijgt een stedelijker programma, aansluitend op bestaande ontwikkelplannen.

Diversificatie van de woningvoorraad

In de Purmer Noord is het 'mislukken' van het centrumlint het meest prangend. De Overlanderstraat heeft te lijden gehad onder de soberheid en bezuinigingen van de jaren tachtig. De bebouwingsdichtheid langs deze straat is hoog, maar de dichtheid aan stedelijke programma's niet. De leefbaarheid scoort hier niet hoog. De situatie vraagt om meer stedelijk programma en meer diversiteit in het woningaanbod. De wijken uit de jaren tachtig zijn aan vernieuwing en verbetering toe, zodat ze mee kunnen met de nieuwe wijken en niet in aantrekkelijkheid achterblijven, want dan is het risico dat hun status en leefbaarheid in snel tempo achteruitgaan.

Het Purmer Polder deel van het centrumlint heeft een groene, meer landschappelijke invulling en biedt mogelijkheden tot het verbinden van de aanpalende wijken. Buurtcentra aan de Overlanderstraat en Tilburystraat kunnen in aanvulling hierop worden versterkt.

Centraal Wonen in Purmerend.

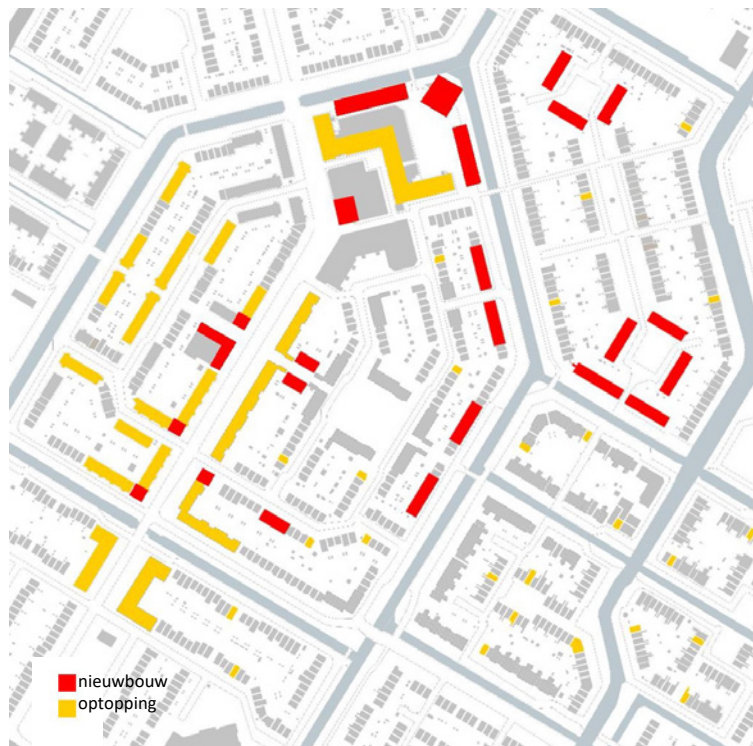

Iconisch Stadsverwarmingsgebouw gelegen aan het centrumlint.

Niet uitbreiden, maar inbreiden

Verdichting in deze woonwijk moet geen doel op zich zijn, maar een middel om de kwaliteit van de woonomgeving en de diversiteit van het woningaanbod te vergroten. Een acupunctuur aan kleine nieuwbouwprojecten is daartoe geschikt en ook een strategie voor optoppingen met lichtgewicht houtbouw-volumes. Zo kan woonruimte toegevoegd worden voor starters en senioren, woningen geschikt gemaakt worden voor grotere gezinnen, en voor de sociale stijgers in de wijk in de vorm van een wat duurder segment.

Overzicht van de verdichtingsmogelijkheden in de Purmer Noord

Didden Village, Rotterdam, MVRDV

"In Poissy, in de buurt van Parijs, zijn in 6 maanden tijd 33 nieuwe appartementen op bestaande appartementen geplaatst."
(Bouwreno.nl)

Herta-Mansbacher-Straße Darmstadt-Kranichstein, zimmermann.leber.feilberg architecten BDA

Dudokhaken, Amsterdam (van Schagen Architecten)

Het Lage Land, Prins Alexander, Rotterdam

Diverse voorbeelden van optoppingen van individuele woningen tot gehele blokken die een extra woonlaag krijgen.

Optoppen met houtskeletbouw rond de centrumas in Purmer-Noord. Een acupunctuur met kleine nieuwbouwprojecten en een strategie voor optoppingen met lichtgewicht houtbouw-volumes voegen woonruimte toe voor starters en senioren. Woningen kunnen geschikt gemaakt worden voor grotere gezinnen, en aantrekkelijk voor de sociale stijgers in de wijk voor een duurder segment.

Transformatie van de centrumas in Purmer-Noord. Hier is het 'mislukken' van het centrumlint het meest prangend. De bebouwingsdichtheid is hoog, maar de dichtheid aan stedelijke programma's niet. Dit vraagt om extra programma, meer diversiteit in het woningaanbod (door optoppen) en verbetering van de openbare ruimte.

Verdichting en transformatie van het Tilburyplein, Purmer-Noord.

Door optoppingen met houtskeletbouw en het transformeren van de openbare ruimte, wordt de toegang van het centrumlint tot Purmer Noord, minder stenig, herkenbaarder en beter ontsloten.

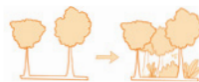

Op sommige plekken in de Purmer Noord zijn de woningen klein en verouderd en is de dichtheid erg laag. Op dergelijke plekken kan een herontwikkeling plaatsvinden waarbij de bewoners een klimaatbestendige woning terugkrijgen en plek is voor extra appartementen. Met de verdichting van dit soort locaties wordt bouwen in de polder minder noodzakelijk.

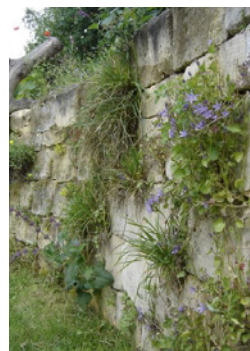
Voorbeeld van verdichting door middel van acupunctuur door optopping van het winkelcentrum aan het Gildeplein in Purmer Noord, waarmee een verhoogd maaiveld wordt gecreëerd.

Alles groen, tenzij...

De openbare ruimte in de Purmer Noord is schraal en steinig, met veel bestrating en daardoor onaantrekkelijk.

Maar de groenstructuur met de vele sloten en grachtjes biedt mogelijkheden voor verdere vergroening en een transformatie van de openbare ruimte, zodat er meer verblijfsruimte komt in plaats van alleen parkeerruimte. De sloten kunnen (in de landelijke randen van de wijk) ecologischer worden ingericht en de grachtjes in de stedelijke zone kunnen groener en recreatiever worden.

Muurplanten (wildeweelde.nl) Vogelenbuurt Utrecht door Groengroep vogelenbuurt (wijkwijzernoordoost.nl)

De kale stenen muren kunnen zodanig behandeld worden dat vele planten er een vruchtbare 'bodem' vinden.

Relatie verbeteren tussen Groeikern en polder

Aan het oostelijke einde van het centrumlint gaat de dichtheid en de stedelijkheid over in het Purmerbos

en de Purmer-polder. In de nabije toekomst wil Purmerend een woongebied ontwikkelen aan de oostzijde van de stad. Dit zal een gebied met zeer lage woningdichtheid moeten worden, dat vanzelfsprekend opgaat in de polder. De Purmerpolder is minder bekend en gewaardeerd dan de Beemster, maar bezit grote historische en ruimtelijke kwaliteiten. Verdere bebouwing is hier ongewenst. De noodzaak voor bouwen in de polder wordt bovendien minder wanneer eerst de strategische verdichtingslocaties in de bestaande stad worden benut. De Purmer heeft veel ontwikkelingsmogelijkheden om een mozaïek van divers landbouwgebruik te worden, een voedselkamer voor Purmerend en de regio, met de productie van voedsel vlakbij de consument en mogelijke connecties met de markten in de stad. Er zijn al wat kleinschalige toeristische voorzieningen in de polder, er zijn overnachtingsmogelijkheden en er wordt gefietst en gekanoed; op de overgang naar het Purmerbos zou een hotel een goede plek kunnen vinden. De toeristische mogelijkheden van de Purmer moeten vooral onder de aandacht gebracht worden. Fiets-, wandel- en kanoroutes kunnen worden uitgebreid en verbonden met de routes door de stad.

Purmerend is het centrum van drie grote droogmakerijen, de Beemster, de Wormer en de Purmer.

Mozaïek van toekomstig landbouw en recreatief programma van De Purmer.

De Purmer heeft ondanks gedeeltelijke bebouwing veel ontwikkelingsmogelijkheden voor een mozaïek van divers landbouwgebruik; een voedselkamer voor Purmerend en de regio.

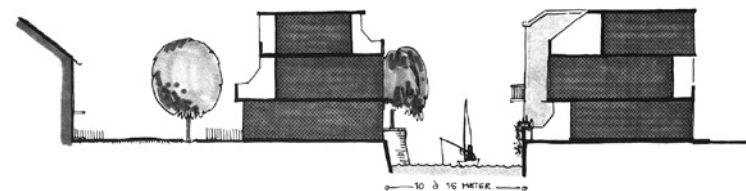

Transformatie van de grachten in de stedelijke zone met groen en recreatief programma. De waterstructuur in de Purmer Noord biedt vele mogelijkheden voor verdere vergroening en een transformatie van de openbare ruimte, zodat er meer verblijfs- in plaats van alleen parkeer ruimte komt.

(kanoroutes.nl)

De ringvaart rond De Purmer is een kanoroute waarmee niet alleen Purmerend maar bijvoorbeeld ook Edam kan worden aangedaan.

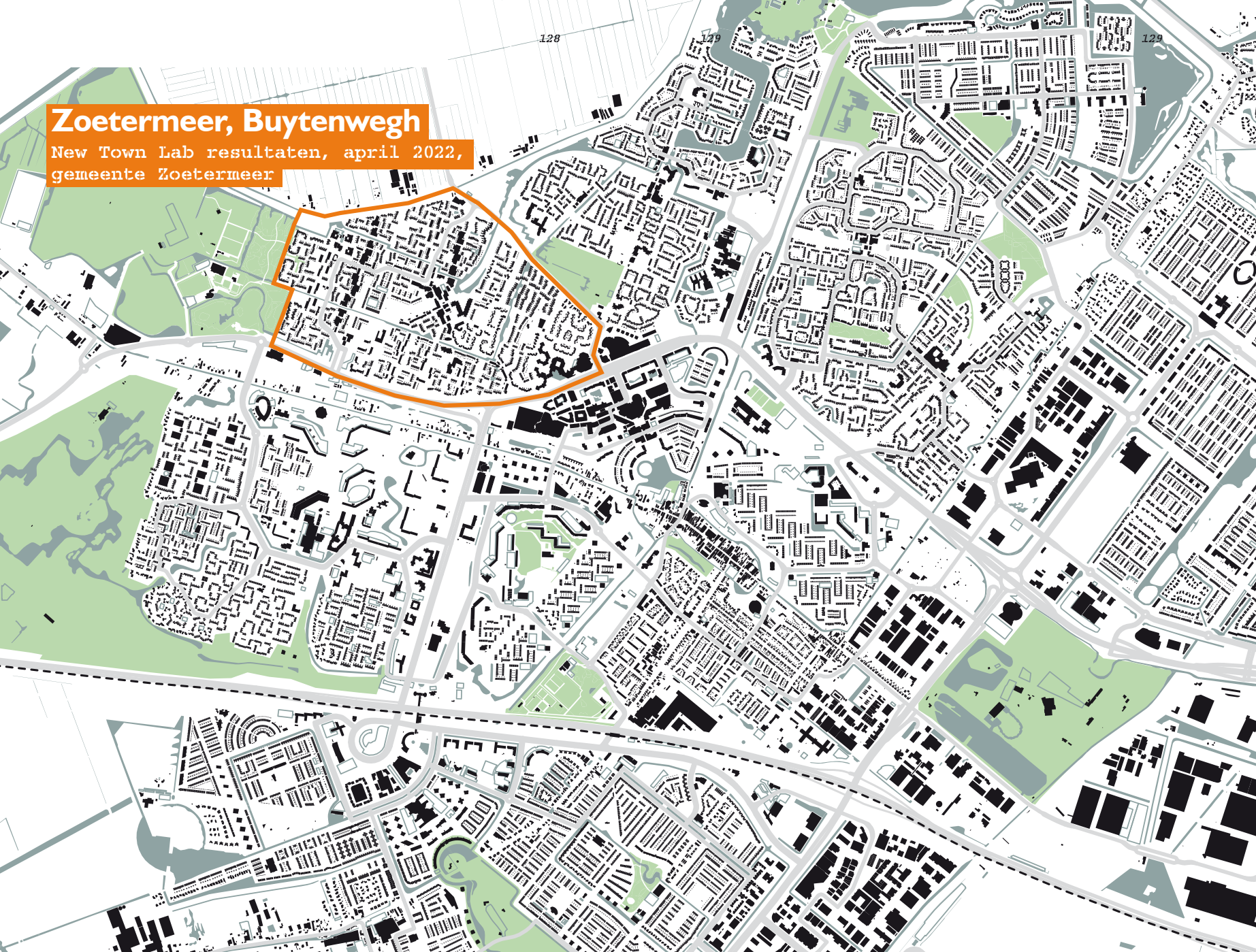
Bij het ontwerp van de Purmer Noord hadden de stedenbouwkundigen "Een stadje in en aan het water" voor ogen, dat niet alleen functioneel zou zijn, maar ook een permanente vakantie sfeer zou bieden door de recreatieve plekken voor de bewoners (De recreatieve stad, p.98)

Een pittoresk deel van de bestaande kanoroute door Purmerend.

Zoetermeer, Buytenwegh

New Town Lab resultaten, april 2022,
gemeente Zoetermeer

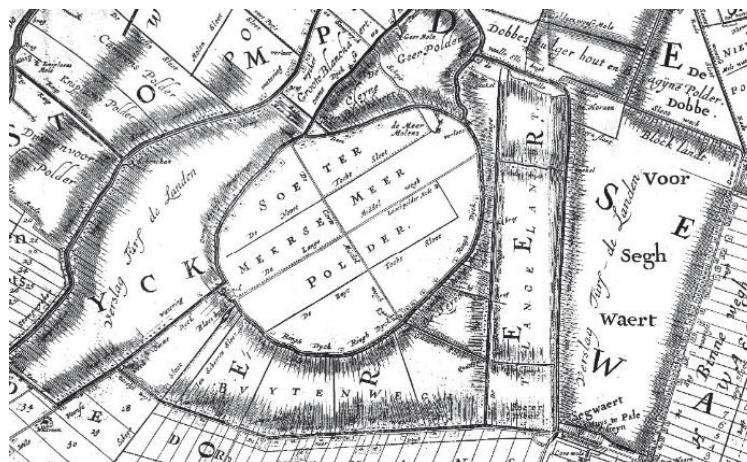
De Groeikernen stammen voor een groot deel uit de jaren zeventig, een decennium waarin -voor korte tijd- een groot ecologisch bewustzijn bestond en veel bezorgdheid over het milieu. Niet verwonderlijk dus dat de aanwezigheid en de vormgeving van het groen in en om de wijk veel aandacht kreeg. Dat werd anders vormgegeven dan in de wederopbouw wijken van de jaren zestig, waar we vooral kijkgroen, grasvelden en bufferzones zien. In de Groeikernen zien we verschillende opvattingen: soms een 'ontworpen natuur', een meer romantische aanpak, zonder rechte lijnen en met meer aandacht voor ecologie; elders de wilde, niet-ontworpen natuur in navolging van de denkbeelden van kunstenaar Louis le Roy; op weer andere plaatsen zien we hoe het historische landschap als drager wordt gekozen voor de stedelijke planning. Het is die laatste houding die we bij Buytenwegh zien, een 'bloemkoolwijk' uit 1974, in het noordoosten van Zoetermeer, grenzend aan de agrarische Meerpolder.

Structuurplan Zoetermeer met de Meerpolder (Stadsarchief Zoetermeer)
 'Modificatie op het Structuurplan Zoetermeer '68, uit juni 1972. De opzet van de wijk Buytenwegh-De Leyens met de Broekwegwetering, het Binnen- en Buytenpark en de hoge bebouwingsranden langs de H-structuur zijn goed afleesbaar' (bron Contrei, wijkbeschrijving)

Het huidige Zoetermeer is gegroeid rond de dorpskern Zoetermeer, dat meer dan duizend jaar oud is en zijn naam heeft gekregen door het aangrenzende zoetwatermeer. (Stadsarchief Zoetermeer)

De Zoetermeerse Meerpolder is aan het begin van de 17e eeuw ontstaan door het droogmaken van het meer. Door zijn omvang en opvallende ovale vorm, is de polder op oude kaarten goed te herkennen. (Stadsarchief Zoetermeer)

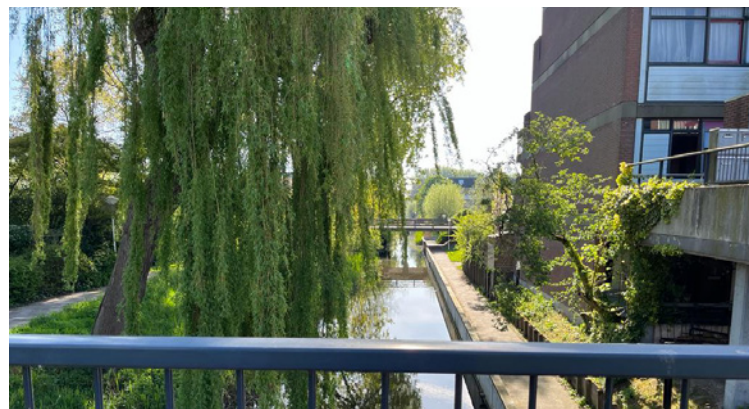

De oude boomgaarden met windsingels zijn bij de aanleg van Buytenwegh op sommige locaties behouden en nog steeds herkenbaar in de stratenstructuur

Buytenwegh-De Leyens in aanbouw, 1976-1980. (Foto: Ardito)

Op de voorgrond is het Buytenpark met de sportvelden te zien. Verbetering van de huidige connectie vanuit de wijk met het omliggende groengebied is wenselijk. De gevoelsmatige afstand tot de parken, recreatiegebieden en polder is erg groot.

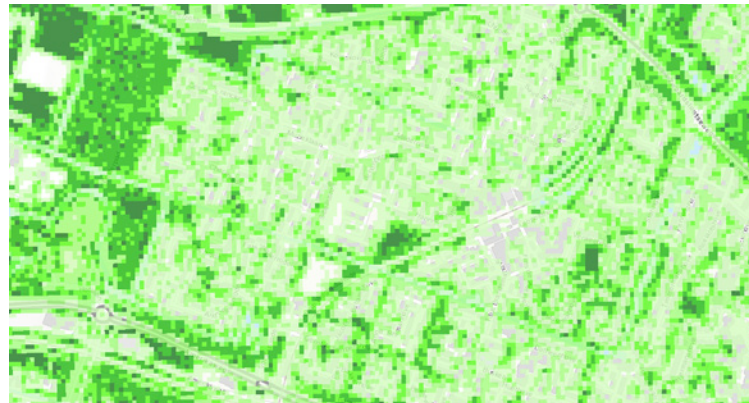
De onderliggende slotenstructuur is zichtbaar als structurerend onderdeel van de wijk. Het groen in Buytenwegh is op verschillende schaalniveaus ontworpen. Er zijn wijkparken, bedoeld voor de hele wijk of zelfs de hele stad, grote groen- en/of waterstructuren die de wijk ordenen maar géén park zijn en tot slot het groen dat dient als de aankleding van straten en pleinen.

Het groen in Buytenwegh is ontworpen door de gemeentelijke diensten, terwijl het stedenbouwkundige plan door een team van architecten, waaronder Jan Sterenberg, werd gemaakt. In deze plannen werd de onderliggende polderstructuur behouden en zichtbaar gemaakt in de architectuur en het groen van de wijk. De architectuur van de dekwoningen vormt lange ruggen door de wijk van noord naar zuid, die de voormalige opdeling in akkers weerspiegelt. De oude tochtsloten die de polder doorsneden, van oost naar west, zijn behouden.

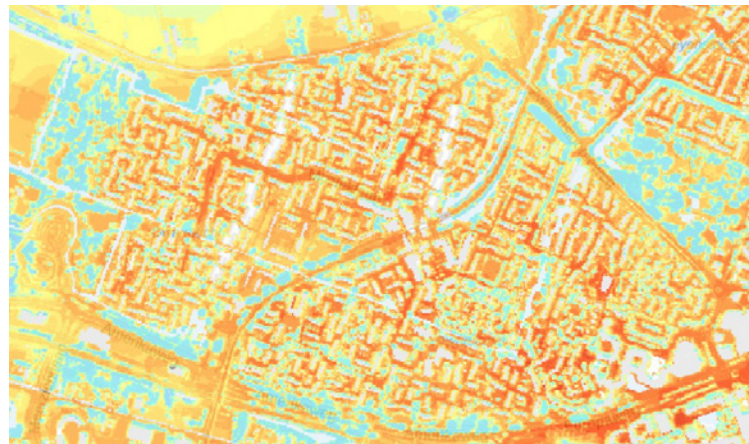
Ondanks de aandacht voor de groenstructuur is na 40 jaar de rol van het groen in de wijk aan herziening toe. De ecologische kwaliteit ervan is vaak niet al te groot, de oppervlakte is aangetast en versnipperd geraakt door parkeren en andere verharding (51%!); de verbindingen onderling en met de groengebieden rondom de wijk zijn slecht of ontbreken. Buytenwegh is minder groen dan de kaarten met rijkelijk ingekleurde groengebieden ons willen doen geloven.

De groene aankleding van de wijk is versnipperd en aan herziening toe, dit kan bio-diverser en klimaatbestendiger worden aangelegd en beheerd.

De Groenkaart, waarop is ingezoomd op Buytenwegh, geeft het percentage van een gebied weer dat met 'groen' is bedekt (en dus niet versteend is). Groen is daarbij gedefinieerd als gras, kruiden, struiken, bomen en alle niet verharde gebieden. De kaart geeft echter een ander beeld weer dan de werkelijkheid. De kaart is vooral van belang in relatie tot hitte-stress en het voorkomen van overstromingen via het inzigen van hemelwater. (RIVM, 2017)

Kaart van Buytenwegh met het Gevoelstemperatuur 2050 Scenario, die de verwachte gevoelstemperatuur op een extreem warme zomerdag in 2050 weergeeft. Een hoge gevoelstemperatuur is schadelijk voor de gezondheid van de mens. Daarbij is de gevoelstemperatuur vaak hoger dan de luchttemperatuur. Dat komt door factoren zoals (directe) zonnestraling, (hoge) luchtvochtigheid en/of weinig wind. (RIVM, 2015)

De dekwoningen zijn experimentele woonvormen die waardevol zijn en beeldbepalend, maar toch kleven er onopgeloste gebruiksproblemen aan dit woningtype. Het is een vorm van laagbouw in hoge dichtheid, waarin de menselijke maat, gezelligheid en intimiteit centraal stonden. Tegelijk hebben de dekwoningen een werking op de schaal van de wijk: het zijn lange, structurerende 'ruggen' van soms meer dan 600 meter. Geheel onafhankelijk van de infrastructuur (ze zijn verbonden over de straten heen door middel van bruggen) steken ze boven de overige bebouwing uit. Daarmee wordt de noord-zuid richting van de polderstructuur in de derde dimensie vormgegeven. Zo liggen er maar liefst vijf parallelle ruggen in de wijk. Met behoud van de structurerende werking van de ruggen is het mogelijk om ook op kleinere schaal een nieuwe sociale betekenis toe te voegen.

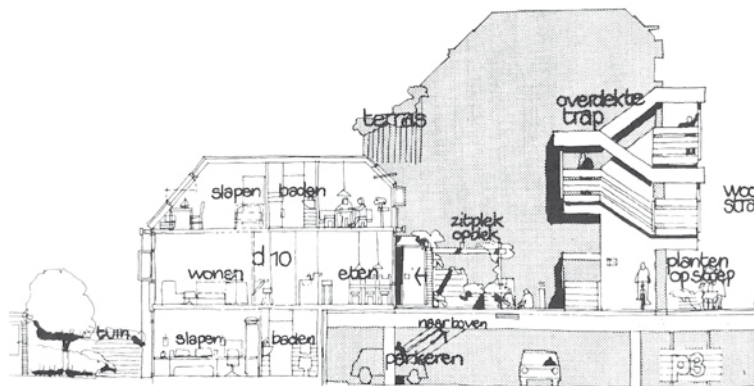
De experimentele woondekken van Jan Sterenberg liggen als beeldbepalende en structurerende ruggen in Buytenwegh (Foto: Archief Historisch Genootschap Zoetermeer) Jan Sterenberg was als coördinerend architect een van de vooraanstaande leden van het multidisciplinaire projectteam voor de ontwikkeling van Buytenwegh-De Leyens, hierin waren naast de disciplines stedenbouw en architectuur ook verkeer, tuinarchitectuur en sociologie vertegenwoordigd.

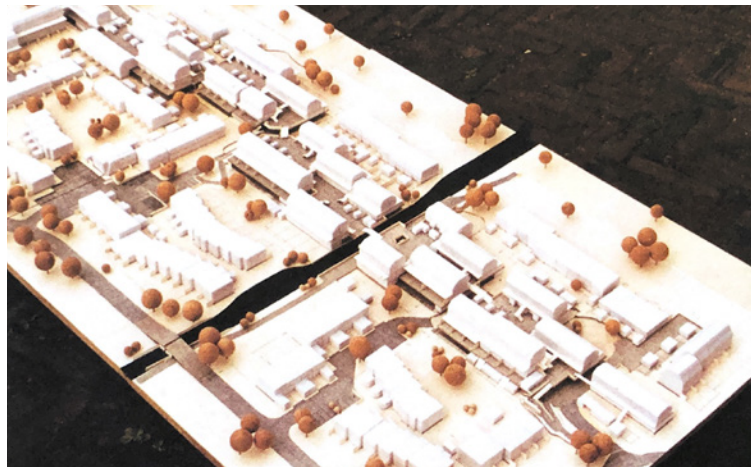
Impressie van het nieuwe winkelcentrum in Buytenwegh, getekend door Barend de Graaf, 1976 (M. Kruidenier 2021)

De verhoogde doorlopende structuren van de woondekken zijn verbindende elementen in de wijk, maar zorgen ook voor sociale onveiligheid. Over het volledig afsluiten van de dekken wordt een discussie gevoerd met de bewoners.

Doorsnede van de dekwoningen van bureau Sterenberg uit het bewonersboekje voor Buytenwegh-De Leyens (bron M. Kruidenier 2021)

Maquette van de structurerende woondekken in Buytenwegh met de haaks daarop staande historische polderstructuur in het midden. (bron M. Kruidenier 2021)

Stip op de Horizon

Buytenwegh is een van de jaren zeventig wijken waarin een aantal experimenten zijn uitgevoerd en nieuwe concepten voor architectuur, stedenbouw en groenontwerp het licht zagen. Dit vernieuwende karakter geeft de toon aan voor toekomstige transformaties. Het groen en het tuinstedelijke wonen worden gezien als de grote kwaliteit van veel bloemkoolwijken en van Buytenwegh. De visie voor de toekomst is daarom dat zoveel mogelijk openbare ruimte in de wijk groen moet blijven of worden, tenzij er een goede reden is om dat niet te doen. Het verbeteren en zelfs maximaliseren van de (ecologische en sociale) kwaliteit van het groen, het verhogen van de biodiversiteit en de duurzaamheid stellen we centraal bij de toekomstvisie voor Buytenwegh. Uitgangspunt is dat na elke grote renovatie of ingreep de biodiversiteit moet zijn verbeterd in plaats van verslechterd zoals nu meestal het geval is.

Alles groen, tenzij...

Het verbeteren en maximaliseren van de groenkwaliteit en het verhogen van de biodiversiteit staan centraal. Doel is een herdefinitie van de wijk volgens een sociaalecologisch systeem via een gefaseerde aanpak, met op korte termijn renovatie en isolatie van huurwoningen. Op de langere termijn zijn de vervangingsoperatie en de energietransitie hefbomen om tot een biodiverser en duurzamer Buytenwegh te komen.

De Muzieklaan

Het wijzigen van de standaard en de criteria voor gemeentelijk groenbeheer en een betere kennis over alternatieve aanlegmogelijkheden van dit groen zijn essentiële uitgangspunten voor een betere leefomgeving, waarin gezondheid en klimaatadaptatie centraal staan.

De route naar een groen en ecologisch Buytenwegh moet samengaan met een verbetering van de leefbaarheid en een bijdrage aan de sociale opgaven. We zetten een stip op de horizon en kijken tegelijk hoe we morgen al stappen in de goede richting kunnen zetten, met een fasering op korte en lange termijn. Op de korte termijn spelen bijvoorbeeld de renovatie en isolatie van huurwoningen door de woningcorporatie. Op de langere termijn zijn de vervangingsoperatie en de energietransitie hefboomen om tot een biodiverser en duurzamer Buytenwegh te komen. Voor al deze ambities is een interdisciplinaire samenwerking tussen gemeentelijke diensten nodig.

Uitwerking

- Water
- Beplanting
- Landmark
- Groen
- Centrum
- Polder
- Nieuwe bebouwing
- Autoweg
- Fietspad
- Nieuwe sociale functie
- Sport
- Parkeren
- Sociaal centrum
- Knip

Totaalbeeld van de voorstellen.
Geen masterplan, maar een verzameling ingrepen om te komen tot een sociaalecologische herdefinitie van de wijk. De uitkomsten van experimenten uit het verleden worden vervolmaakt, de groenstructuur verbeterd en ecologisch beheerd, verdichting in het centrum. De nieuwe beheerstandaard voor de openbare ruimte verbetert niet alleen de ecologische kwaliteit, maar ook de leefbaarheid van de wijk.

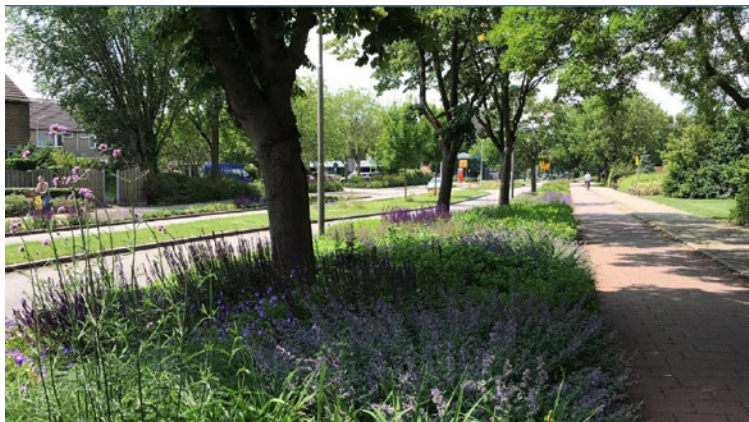

Alles groen, tenzij...

Het groen is een van de attracties van deze wijk. Maar het kan veel beter! De wijk lijkt wel groen op de kaart, maar is het in werkelijkheid niet overal. Kijkend naar de biodiversiteit, de hoeveelheid vlinders en bijen: het valt tegen. Er is wateroverlast door te veel regen en er zijn hitte-eilanden door te veel verharding (51%). Om de kwaliteit van het groen en daarmee de leefbaarheid te verbeteren zijn veel kleinere en grotere ingrepen nodig, die soms incidenteel zijn en soms systemisch. We noemen dit de nieuwe standaard voor groen (beheer), een set van nieuwe regels voor de omgang met groengebieden die op termijn leidt tot een radicale vergroening.

In plaats van de bestaande contracten met groenbeheerders, die gebaseerd zijn op A, B of C niveau, kunnen er andere eisen gesteld worden voor natuur-inclusieve aanbestedingscontracten op basis van criteria voor biodiversiteit en ecologie.

Bij renovaties van de woningvoorraad moet de eis gelden dat de verbouwingen natuur-inclusief zijn, bijvoorbeeld met nestkastjes voor vogels en vleermuizen en duurzaam, bijvoorbeeld met zonnepanelen.

Voorstel voor groene transformatie van de belangrijke verkeersader in Buytenwegh, de Muzieklaan.

De woondekken kunnen vergroend worden op vele manieren: zonnepanelen op de platte daken, voorzien van begroeiing en nestgelegenheid voor insecten en vogels, bloembakken en bomen op de binnenplaats, begroeiing van de platte daken van de vele schuurtjes.

Om hittestress te voorkomen moeten er meer bomen worden geplant langs de grote wegen door de wijk zoals de Muzieklaan. Door de aanplant van verschillende inheemse soorten kan een goeie habitat ontstaan voor insecten en vogels.

Om allerlei redenen is de Muzieklaan in de afgelopen jaren verworden tot een kale laan zonder bomen, met een negatief effect op de biodiversiteit en zonder schaduw. Aanplanting van inheemse bomen kan beide aspecten verbeteren.

Er kan een acupunctuur van groengebieden worden ontworpen verspreid door de wijk, een groene verdichting met bomen en planten.

Met een nieuwe standaard voor groen en ecologisch beheer kunnen de plantsoentjes en groengebieden biodiverser en mooier worden.

In de hele wijk kunnen de kopse gevels en daken van de dekwoningen en andere complexen op een simpele manier vergroend worden door klimplanten aan te planten.

Klimop is een waardevolle toevoeging aan de 'nectarkalender' omdat de plant ook laat in het seizoen nog voedsel biedt aan insecten. De vele strekkende meters schutting in de wijk kunnen natuur-inclusief beplant worden met verschillende klimplanten voor een jaarrond nectar producerende begroeiing.

De groene oevers in Buytenweg zijn weliswaar groen, maar bestaan grotendeels uit een monocultuur van gras. Voorstel van transformatie met inheemse plantsoorten en geleidelijke, zachte oevers, zodat de biodiversiteit vergroot kan worden.

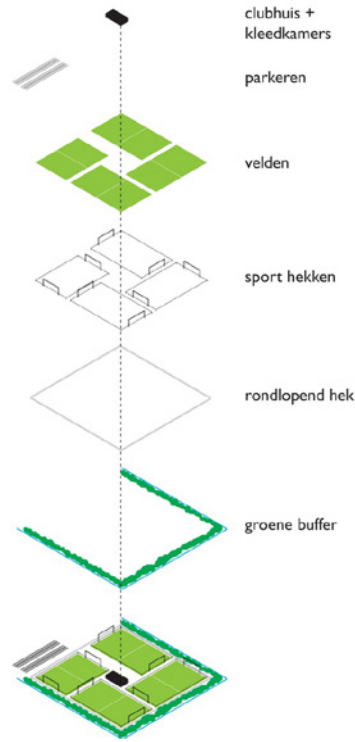

Een mooie waterpartij in Buytenweg bij de Timmermansbove, maar zelfs deze plek kan beter! Door de harde beschoeiingen van de waterkant is de aanleg ongunstig voor allerlei dieren; voorstel voor een glooiende oever die de biodiversiteit ten goede kan komen.

Er is veel groen in de wijk, maar dat is vaak erg versnipperd. Voor flora en fauna is het beter wanneer de gebiedjes verbonden zijn en niet met slechts één soort struik beplant zijn.

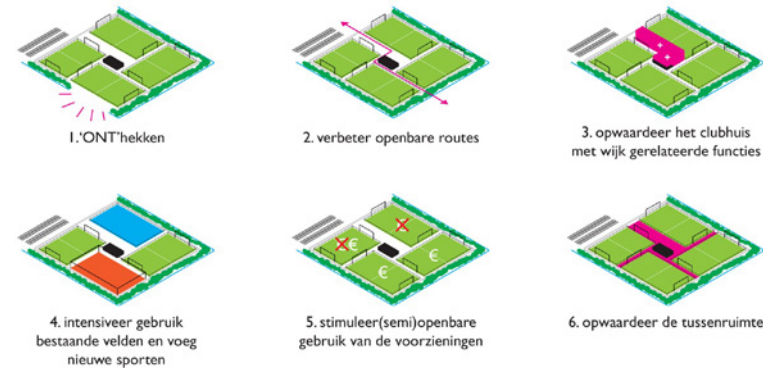
Voorstel voor meervoudig gebruik van de vele sportvelden aan de westzijde van Buytenwegh. Veel velden liggen grote delen van de dag er ongebruikt bij. Hierdoor kan een cluster van verschillende sportverenigingen ontstaan die van dezelfde velden gebruik kunnen maken. Dit zorgt niet alleen voor een beter gebruik van het groen, maar zorgt ook voor versterking van de sociale cohesie en het sportgebied vormt daarmee een collectieve voorziening.

Twee voorbeelden van meervoudig gebruik van een verenigingsgebouw: Clubhuis Varkenoord (hockey en voetbalclubs) in Rotterdam en de Krajicek playground in het Corbulopark in Voorburg (voetbal, tennis en basketbal)

(Google Maps)

Met het voorstel van een 6 stappen plan wordt beoogd niet alleen het sporten te bevorderen, maar ook het verenigingsleven te ondersteunen en stimuleren, zodat ook andere buurt gerelateerde activiteiten een onderkomen kunnen krijgen.

Op verschillende manieren zou het bewustzijn van de bewoners, hun interesse en begrip van de natuur kunnen worden vergroot. Via Opzoomeren bijvoorbeeld, een gezamenlijke vergroeningsmanifestatie die in de grote steden heel succesvol is geweest, of via tuinwedstrijden zoals in de UK. Er zijn nogal wat verwaarloosde tuinen in de wijk; kunnen die geadopteerd worden en voorzien van een onderhoudsarme biodiverse beplanting?

Samen tuinieren kan een goed middel zijn tegen eenzaamheid en om de sociale samenhang in een wijk te verstevigen. In de Leyens is al zo'n soort buurttuin (de Zoete Aarde). Is er ook in Buytenweg gelegenheid om een Samentuin in te richten?

Vier aanbiedingen voor jouw straat:

1. Onderhoud groen

Wil je aan de slag met bestaande geveltuinten, plantenbakken of boomspiegels? Vul de aanmeldkaart samen met de buren in en je krijgt **maximaal 250 euro** voor het opfleuren van bestaand groen. Dus: aarzel niet als de planten in de straat de winter niet hebben overleefd.

2. Meer meters groen

Wil je meer meters maken en zorgen voor nog meer groen? Schrijf het idee van jouw straat op de aanmeldkaart en ontvang **maximaal 500 euro** om samen met de buren jullie straat velder te vergroenen. Denk bijvoorbeeld aan een geveltuin, of plantjes rond de bomen.

3. Opzoomerwadi

Op een binnenrein of gedeelde tuin kun je een Opzoomerwadi aanleggen. Een wadi is een verdiepte plek waar overtollig regenwater blijft staan en langzaam in de grond zakt. Voor de aanleg van een wadi met de buren krijg je van ons geotextiel en een bijdrage van **maximaal 500 euro**.

4. Regenton

Spaten die werk maken van het groen komen in aanmerking voor een gratis regenton voor gezamenlijk gebruik. Er zijn tonnen in allerlei soorten en maten. De meeste moeten aangesloten worden op de regenpijp die van het dak komt. Dit wordt gedaan door het bedrijf **Waterleider**.

(opzoomermee.nl)

Voorstel voor Samentuin voor de buurt, gefaciliteerd door de gemeente, rond de school De Klimboom.

Het concept van een Samentuin als onderdeel van de sociaal ecologische herdefinitie van de wijk. Dit schema toont dat in een Samentuin mensen bij elkaar komen om ecologisch te tuinieren, maar ook om elkaar te ontmoeten. De tuin wordt gefaciliteerd door de gemeente en grotendeels beheerd door de omwonenden.

Ook de woondekken bieden ruimte voor Samentuinen.

zoetwaarde.nl

Relatie verbeteren tussen Groiekern en polder

De Meerpolder ziet er weliswaar groen uit, maar ecologisch gezien is het een woestijn. Om de

biodiversiteit te bevorderen is er een andere vorm van agrarisch beheer noodzakelijk zoals grootschalige biodynamische landbouw.

In het algemeen geldt voor Buytenwegh: minder onderhoud in plaats van meer!

Een ecologische aanpak is uiteindelijk kostenbesparend.

Mozaiëk van het toekomstige programma van de Meerpolder, met natuur-inclusief agrarisch beheer, gecombineerd met nieuwe recreatieve routes.

De groenstructuur van Buytenwegh heeft historisch gezien een duidelijke connectie met de Meerpolder. Door deze structuur door te trekken naar de polder kan deze connectie opnieuw fysiek gemaakt worden en kan men vanuit Buytenwegh direct de polder in fietsen en wandelen. De polder kan als voedselkamer voor Zoetermeer gaan fungeren.

De Zoetermeerse Meerpolder (Siebe Swart, 2019)

Opwaardering openbare ruimte via de vervangingsopgave

Buytenwegh is een sociaal kwetsbare wijk, waar veel inwoners te lijden hebben onder problemen als armoede, schulden, overlast, psychische problemen, slechte gezondheid en obesitas. Slechts weinige van deze problemen kunnen helaas via fysieke ingrepen in de wijk volledig worden opgelost. Soms is een andere oplossing beter: om parkeeroverlast op te lossen kunnen extra parkeerplaatsen of een (tijdelijke) parkeergarage worden aangelegd, maar een gratis parkeervergunning voor bewoners (en niet voor ambtenaren van het nabijgelegen kantoor van de AIVD) werkt ook en pleegt geen aanslag op het groen. De neergaande sociaaleconomische ontwikkeling kan ook via woningtoewijzing en een ruimer sociale woningprogramma in nieuwbouwwijken worden beïnvloed.

Er zijn wel een aantal fysieke ingrepen die kunnen helpen:

Beweging is goed voor de geestelijke en lichamelijke gezondheid en kan gestimuleerd worden door de (wandel, fiets, hardloop) routes te verbeteren. De connecties met het omliggende groengebied kunnen verbeterd worden, want op dit moment is de gevoelsmatige afstand tot de parken, recreatiegebieden en polders, die direct buiten Buytenwegh liggen, erg groot. De attracties in het Buitenpark (klimmuur, Snowworld, voetbalvelden) zijn vooral op een regionaal publiek gericht; kunnen jongeren uit de wijk met een 'Buytenweghpas' korting krijgen op de toegang?

Buytenwegh Card geeft toegang tot de diverse locaties die zich richten op sport en recreatie in en grenzend aan de wijk. Hiermee worden op de regio gerichte attracties, zoals bij voorbeeld Snowworld toegankelijk voor de bewoners van Zoetermeer, en in dit geval specifiek de wijk Buytenwegh.

Het Blauwe Plein, nieuwe hang- en sport plek.

Naast meer connecties met het buitengebied is het ook belangrijk de mogelijkheden voor jongeren in de wijk uit te breiden met een plek voor sport, skaten, openluchtfilmvertoningen en ondergrondse studio's, zoals hier op het Blauwe Plein in Buytenwegh.

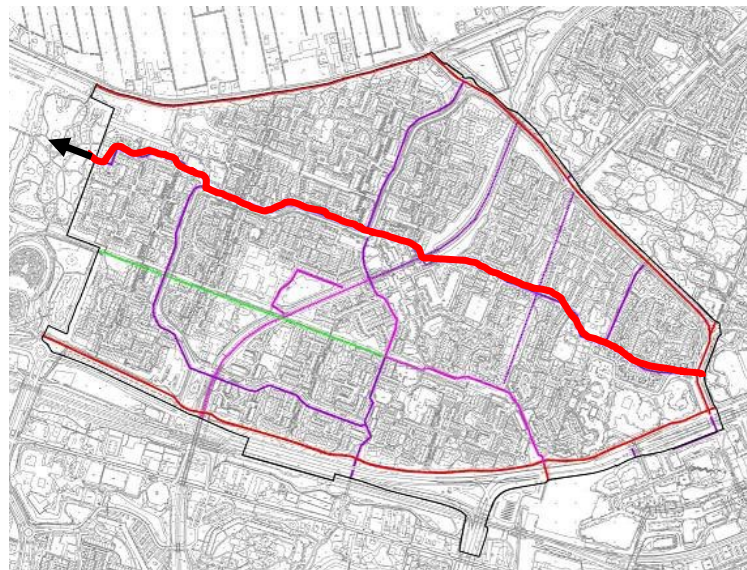

Verbeteren infrastructuur systeem

Op de kaart ziet het eruit alsof Buytenwegh een uitgebreid en logische fiets-netwerk bezit. In werkelijkheid is het op vele plekken onhelder, onderbroken of onzichtbaar. De fietspaden zijn gefragmenteerd en niet goed aangegeven. Om het fietsen te vergemakkelijken en comfortabeler te maken dienen de fietspaden duidelijker aangegeven (en daarmee ook veiliger) te zijn.

Fietspaden moeten duidelijker worden aangegeven; naast een fysieke aanduiding en ander kleurgebruik in het wegdek kan ook het begeleidende groen daarin een rol spelen.

Het fietsnetwerk in Zoetermeer (paars) dient nadrukkelijker te worden aangegeven in de openbare ruimte. De fietsroute die dwars door Buytenwegh gaat is in rood op de gemeentelijke kaart aangegeven als een ononderbroken lijn; in werkelijkheid wordt het pad door vele obstakels en onduidelijkheden onderbroken, zoals op de volgende pagina's te zien is. Eenvoudige ingrepen kunnen de route herkenbaar en toegankelijk maken.

Diversificatie van de woningvoorraad

Buytenwegh is gebouwd volgens een aantal nieuwe of experimentele concepten, die in de huidige context niet altijd meer goed werken, vergeten of vernaggeld zijn en vragen om aanpassingen. De wijk kan leren van zichzelf en zich vernieuwen.

De bevolkingssamenstelling van de wijk is bijvoorbeeld niet meer zoals die in de jaren '70 was. Inmiddels is 36% van de bewoners alleenstaand en er is vergrijzing, zoals in alle Groeikernen. Dat betekent dat de diversiteit aan woningtypes vergroot moet worden. Er is behoefte aan studio's voor jongeren en voor senioren, waarvoor de ideale plek bij het wijkcentrum is, naast het openbaar vervoer. Goede seniorenstudio's moeten betaalbaar zijn en in de eigen buurt, en hebben als voordeel dat de doorstroming wordt bevorderd naar vrijkomende eengezinswoningen.

Rond het metrostation Buytenwegh is verdichting door optopping met bijvoorbeeld appartementen mogelijk zodat er meer diversiteit in de woningvoorraad kan ontstaan.

Een hedendaagse vorm van een woondek: Waterlandplein Amsterdam (Atelier PRO)

Niet alle nieuwe woonvormen hebben nieuwbouw nodig. De bestaande woondekken kunnen goed getransformeerd worden tot 'Knarrenhofjes': co-housing voor senioren.

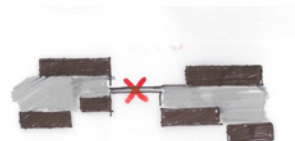

Doorgaand experiment

De dekwoningen die zo typerend zijn voor Buytenwegh structureren de wijk en zijn karakteristiek. Maar ze zijn ook gebaseerd op een opgelegd idee van collectiviteit, dat soms tot problemen leidt. Er is echter ook tegenwoordig wel behoefte aan collectiviteit in de woonomgeving, maar dan vrijwillig gekozen. Door de lange 'ruggen' van dekwoningen op te delen in verschillende units ontstaan handzame aantallen woningen rondom een plein die een bepaald profiel kunnen krijgen (se-nioren, alleenstaanden, starters), waardoor co-housing clusters kunnen ontstaan.

Een 9-stappenplan kan de basis zijn voor een actualisatie van het experiment van de woondeken. Hiermee wordt niet alleen de diversiteit van de woningvoorraad vergroot, maar ook de sociale veiligheid vergroot en de omgeving vergroeid.

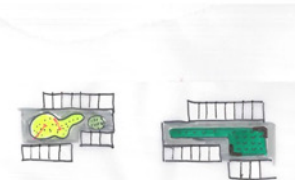
1. knip ze in aparte hoven met eigen doelgroepen (ouderen, gezinnen, starters, etc)

4. transformeer woningen naar belang doelgroep

7. plant bomen in volle grond in de parkeertlaag die door de dek heen groeien

2. richt de hoven in specifiek voor elke doelgroep

5. maak duidelijke entrees

8. faciliteer de "opzoomering" van de prive dekken

3. sluit het parkeren op maaiveld met begroeide hekken

6. verplaats bergingen naar begane grond om de dek vrij te spelen

9. begroei de blinde kopgevels met specifieke vegetatie die de identiteit van elke dek uitdrukken

Deelnemers

Team INTI

- Markus Appenzeller, stedenbouwkundige MLA+
- Ronald Buiting, ecooloog (New Town Lab Zoetermeer)
- Oana Rades, architect SHIFT
- Peter Veenstra, landschapsarchitect LOLA
- Michelle Provoost, architectuurhistoricus, INTI, specialist erfgoed
- Simone Rots, architectuurhistoricus, INTI, specialist participatie
- Yoshi So, stagiaire INTI

Spijkenisse

Coördinatie:

- Misko Papac, Gemeente Nissewaard, adviseur public affairs
- Williëtte van Arendonk, Van Arendonk Stedelijke ontwikkeling, namens SITE

Gemeente Nissewaard:

- Marina Ars, combinatie functionaris, opbouwwerk
- Katja Beeker, Beleidsmedewerker groen / landschapsarchitect
- Marieke Boerma, Planoloog /Programma Nissewaard Naar 2040
- Sjoerd Elseman, directeur Gemeente Nissewaard
- Jan Willem Mijmans, wethouder gemeente Nissewaard
- Lennart Mijmans, Beleidsmedewerker Wonen
- Myrna Plomp, Stedenbouwkundige
- Nadeche Seugling, Procesregisseur energietransitie / programma Duurzaamheid
- Arthur de Vos, Programma-manager, Programma Nissewaard Naar 2040

Woningcorporatie De Leeuw van Putten:

- Maarten de Booij, Directeur-bestuurder
- Marloes van der Stroom, Leefbaarheid en participatie

Purmerend

Coördinatie

- Harm Jan Stalman, Gemeente Purmerend, Programmamanager 2040, strategisch adviseur ruimte
- Sybren van Dokkum, Gemeente Purmerend, Adviseur ruimte/maatschappelijk

Gemeente Purmerend:

- Zohra Azzouz, Wijkmanager Gors
- Fred Bouwman, Projectleider omgevingsvisie, planoloog
- Rob Gigengack, Wijkmanager Centrum
- Peter de Graauw, Stedenbouwkundig ontwerper
- Petra Hania, Projectleider Oostflank
- Diana Himmelbauer, Landschapsarchitect;
- Marc Janssen, Stedenbouwkundige
- Annemieke Molenaar, Beleidsmedewerker wonen
- Sjors Onneweer, Stedenbouwkundige
- Tom Schilder, Beleidsmedewerker Verkeer
- Sjaak Vaes, Strategisch adviseur Economie

Zoetermeer

Coördinatie

- Ellen Perik, Gemeente Zoetermeer, Gebiedsmanager
- Sabrina Verbarendse, Gemeente Zoetermeer, Wijkregisseur Buytenwegh/De Leyens

Gemeente Zoetermeer

- Reinoud Bakker, Teammanager Ruimtelijk Beleid
- Koen van Bommel, Concernstrateeg
- Inge Breugem, Landschapsontwerper
- Chantal Eijsackers, Projectleider Beeldende Kunst en Openbare Ruimte
- Sara Ferber, Coördinator aanpak problematische jeugd(groepen)
- Jeffrey de Haas, Planoloog
- Rutger Haspers, Beleidsadviseur
- Inge Kramps, MT lid en afdelingshoofd Stadsbeheer
- Margriet Panman, Adviseur Erfgoed en Architectuur
- Anja Riedijk, MT lid en Kwartiermaker/Afdelingshoofd Zorg en Jeugd-Gezins hulp
- Jeroen Scholten, Strategisch adviseur Wonen & Stedelijke Vernieuwing
- Judith Schotanus, Coördinator Architectuur Punt Zoetermeer
- Paul Seitzinger, Beleidsadviseur Wonen
- Niek van der Velde, Stedenbouwkundige
- Yvonne van Wingerden, Gebiedsbeheerder Buytenwegh de Leyens

Dit boekje is onderdeel van het doorlopende programma “Een onvoltooid project”, waarin het International New Town Institute de Groeikernen in Nederland onderzoekt, adviseert en van toekomstbeelden en scenario’s voorziet. Eerder verscheen deel 1, het essay “Over de toekomst van onze Groeikernen”. Daarin werd de ambitieuze achtergrond van de Groeikernen geschetst, maar ook de hobbels die hun ontwikkeling hebben gekenmerkt en de huidige opgaven die daaruit voortkomen. In dit deel 2 zijn 15 concrete kansen benoemd die de weg aangeven naar fysieke, sociale en culturele verbeteringen. Deze zijn niet alleen relevant voor de Groeikernen, maar ook voor vele andere stadsuitbreidingen uit de jaren zeventig en tachtig die Nederland rijk is.

Beide publicaties zijn beschikbaar via:
www.newtowninstitute.org

**INTER-
NATIONAL
NEW TOWN
INSTITUTE**

